

Skolemiljø Udir-3-2017

Her finner du informasjon om hva skolen skal gjøre hvis en elev ikke har det trygt og godt på skolen, og om elever og foreldres mulighet til å melde saken til statsforvalteren.

RUNDSKRIV SIST ENDRET: 06.07.2020

Innhold

Endringer i rundskrivet

1. Innledning

2. For hvem og hvor gjelder reglene om et trygt og godt skolemiljø?

3. En individuell rett til et trygt og godt skolemiljø

4. Nulltoleranse

5. Skolene skal informere elever og foreldre

6. Hva skal skolen gjøre? (aktivitetsplikten)

6.1 Aktivitetsplikten i korte trekk

6.2 Når gjelder aktivitetsplikten?

6.3 Hvem omfattes av aktivitetsplikten

6.3.1 Personkretsen for aktivitetsplikten

6.3.2 Hvem som ikke er omfattet av aktivitetsplikten

6.3.3 Forskjellig ansvar for ulike grupper

6.4 En aktivitetsplikt med flere delplikter

6.4.1 Plikt til å følge med

6.4.2 Plikt til å gripe inn

6.4.3 Plikt til å varsle

6.4.4 Plikt til å undersøke

6.4.5 Plikt til å sette inn tiltak

6.5 Skjerpet aktivitetsplikt dersom ansatte krenker elever

6.6 Dokumentasjonskravene

6.6.1 Formålet bak dokumentasjonsplikten for skolen

6.6.2 Dokumentasjon av skolens arbeid for å oppfylle aktivitetsplikten

6.6.3 Skriftlig aktivitetsplan når skolen setter inn tiltak

6.7 Elevens rett til å bli hørt og plikten til å ta hensyn til elevens beste

6.8 Når har skolen oppfylt aktivitetsplikten?

7. Å melde saken til statsforvalteren (håndhevingsordningen)

7.1 Muligheten til å ta opp saken med statsforvalteren

7.2 Når skal statsforvalteren realitetsbehandle saken?

7.3 Hvem kan melde fra til statsforvalteren?

7.4 Saken er ikke tatt opp med rektor eller ble tatt opp for under én uke siden

7.5 Saken gjelder en annen skole enn der eleven går nå

7.6 Hva vurderer statsforvalteren i sin realitetsbehandling?

7.7 Taushetsplikt hindrer ikke skolen i å gi statsforvalteren opplysninger

7.8 Elevens beste og elevens rett til å bli hørt

7.9 Statsforvalteren kommer til at skolen har gjort det de skal

7.10 Statsforvalteren kommer til at skolen ikke har gjort det de skal

7.10.1 Hvilke tiltak statsforvalteren kan sette inn

7.10.2 Statsforvalteren må følge opp saken

7.11 Hva betyr det at statsforvalterens saksbehandling følger forvaltningsloven?

8. Klage til Utdanningsdirektoratet

9. Partsrettigheter, innsyn og personvern i skolemiljøsaker

9.1. Partsrettigheter

9.1.1 Kort om betydningen av å være part

9.1.2 Hvem er part i en skolemiljøsak?

9.2 Innsyn i aktivitetsplaner

9.2.1 Innsyn dersom medelev ikke er part i saken

9.2.2 Innsyn dersom medelev er part i saken

9.2.3 Elevens rett til innsyn i registrerte personopplysninger om eleven selv

9.3 Personvern

9.3.1 Kort om taushetsbelagte opplysninger

Endringer i rundskrivet

Endringer juni 2020:

- Endringer i kapittel 6.5 om skjerpet aktivitetsplikt dersom ansatte krenker elever.
- Endringer i kapittel 6.5 om dokumentasjonsplikt.
- Nytt kapittel 9 om partsrettigheter, innsyn og personvern i skolemiljø saker.

Endringer i rundskrivet (2. april 2019):

1. I punkt 2 avklares det at retten i kapittel 9 A knytter seg til det å være «elev»
2. I punkt 6.4.5 avklares det at det ikke er adgang til skolebytte i videregående skole
3. I punkt 6.4.5 avklares det hvilke tiltak som krever enkeltvedtak
4. I punkt 6.4.5 avklares det at tiltak som settes inn for å sikre en elevs rett til et trygt og godt skolemiljø kan ha skoleveien som virkeområde
5. I punkt 6.4.5 vises til tolkningsuttalelse om PP-tjenesten sin rolle i skolemiljø saker
6. I punkt 6.6.2 er det avklart at tiltaksplanen må rette seg mot en enkeltelev, men at tiltakene kan knytte seg til situasjoner som omfatter flere elever
7. I punkt 7.3 omtales retten for fosterhjem til å melde sak til statsforvalteren
8. I punkt 7.3 omtales den individuelle retten til å melde en sak og hvem som kan melde en sak
9. I punkt 7.3 omtales retten til informasjon for en forelder som ikke har meldt saken
10. I punkt 7.4 er det presisert at unntaket om «særlige grunner» i § 9 A-6, kun knytter seg til tidsvilkåret
11. I punkt 7.6 omtales at statsforvalteren skal vurdere faktum på vedtakstidspunktet i sin

behandling av saken

12. I punkt 7.8 omtales statsforvalteren adgang til å benytte seg av statlige eller kommunale ressurser for å høre elevene i saken
13. I punkt 7.10.2 presiseres hvordan statsforvalteren skal følge opp saken og avslutte saken.

Endringer i rundskrivet (20. desember 2017):

1. I punkt 2 avklares det i hvilken grad rettighetene gjelder på skoleveien.
2. I punkt 6.3.1 omtales helsesøstre og PP-rådgivere.
3. I punkt 6.3.2 omtales bussjåfører og drosjesjåfører.
4. I punkt 6.4.2 er en feil i lovhenvising er rettet opp.
5. I punkt 7.2 og 7.5 er omtalen av «særlige grunner» rettet opp. Statsforvalteren kan ikke ta fortidige saker til behandling.
6. Punkt 7.9 er delt opp, slik at andre til siste avsnitt er ny 7.10.
7. Det som var 7.10 er nå 7.11.

1. Innledning

Grunnskoleopplæring er obligatorisk i Norge. Det er derfor viktig at alle elever har et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Eleven har en individuell rett til et trygt og godt psykososialt og fysisk skolemiljø. For det psykososiale skolemiljøet er det elevens egen opplevelse som er avgjørende.

Kapittel 9 A i opplæringsloven (oppl.) skal bidra til at elevene har det trygt og godt på skolen, slik at elevene trives og kan lære best mulig. Reglene gir eleven en individuell rett og inneholder en fremgangsmåte for hvordan skolen og statsforvalteren skal behandle sakene på best mulig måte.

Dette rundskrivet handler bare om det psykososiale skolemiljøet, heretter betegnet som skolemiljøet. Vi gir blant annet informasjon om hva skolen skal gjøre hvis en elev ikke har det trygt og godt på skolen, og om elever og foreldres mulighet til å melde saken til statsforvalteren.

2. For hvem og hvor gjelder reglene om et trygt og godt skolemiljø?

For hvem

Retten til et trygt og godt skolemiljø etter oppl. § 9 A-2 gjelder for alle som er elever i grunnskolen og i videregående skole, jf. oppl. § 9 A-1. Reglene om skolemiljøet gjelder for elever i offentlige skoler, i frittstående skoler, jf. friskoleloven § 2-4 og private skoler godkjent etter oppl. § 2-12, jf. § 2-12 tredje ledd.

Reglene om elevenes skolemiljø gjelder på skolen i skoletiden, herunder også i leksehjelp- og skolefritidsordninger (SFO)(1). Reglene gjelder i tillegg når skolen, leksehjelpen eller skolefritidsordningen har aktiviteter utenfor skolens bygninger/område, eller er i lokaler utenfor skolens område. Reglene i kapittel 9 A knytter seg til det å være «elev». Reglene gjelder derfor også for elever som har opplæringen sin utenfor skolen, for eksempel på alternativ opplæringsarena, eller for elever som har praksisplass i forbindelse med faget yrkesfaglige fordypning(2). Når elever er i praksis, vil det likevel stilles andre krav til den plikten de som arbeider på skolen har til å følge med og gripe inn, fordi de som arbeider på skolen ikke er tilstede i bedriften. Reglene i kapittel 9 A gjelder ikke for lærlinger, lærekandidater og deltakere i opplæring særskilt organisert for voksne etter oppl. kapittel 4A. For lærlinger og lærekandidater gjelder arbeidsmiljøloven.

Hvor

Kapittel 9 A gjelder ikke på skoleveien eller i fritiden. I forarbeidene heter det at de som arbeider på skolen ikke har «plikt til å følge med på at elevene har det trygt og godt utenfor skolens område, for eksempel på skoleveien, og har ikke samme mulighet eller plikt til å gripe inn.». Kunnskapsdepartementet har likevel presisert at «selv om skolens aktivitetsplikt knytter seg til om eleven har det trygt og godt på skolen, er den ikke begrenset av årsaken til at eleven opplever ikke å ha det trygt og godt. Dersom forhold utenfor skolen, for eksempel på skoleveien, gjør at en elev ikke opplever at det er trygt og godt å være på skolen, har skolen like fullt en plikt til å hjelpe eleven», jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 8.2.4. Når det gjelder tiltak, har Kunnskapsdepartementet i brev datert 26.10.2017 uttalt: «Det er heller ikke tvil om at tiltak som settes inn for å sikre en elevs rett til et trygt og godt skolemiljø kan

ha skoleveien som virkeområde, f.eks. følgegrupper, trafikkvakter, tilsyn eller annet». Les brevet fra Kunnskapsdepartementet. Se også rundskrivets punkt 6.4.5 «Særlig om tiltak på skoleveien».

1) Leksehjelpen og SFO må være opprettet etter opplæringsloven eller friskoleloven for at kapittel 9 A skal gjelde. Opplæringsloven gjelder for eksempel ikke når frivillige organisasjoner tilbyr ekstra leksehjelp. Reglene om ordensreglement og bortvisning i oppl. § 9 A-10 og 9 A-11 gjelder ikke i leksehjelpen og SFO. Ved frittstående skoler er ordensreglement og bortvisning regulert i friskoleloven §§ 3-9 og 3-10.

2) Tolkingsuttalelsen «Elever på alternativ opplæringsarena og elever i praksis».

3. En individuell rett til et trygt og godt skolemiljø

Retten til et trygt og godt skolemiljø etter oppl. § 9 A-2 er individuell, og det er elevens egen subjektive oppfatning som avgjør om skolemiljøet er trygt og godt.

At skolemiljøet skal være trygt betyr blant annet at elevene ikke skal komme til skade og at elevene skal føle at skolen er et trygt sted å være. Trygghet handler også om å vite at skolen tar tak hvis noe skjer. Hvis skolemiljøet er trygt, men ikke godt, skal skolen også handle.

I saker som gjelder skolemiljøet har skolen og skoleeier en plikt til å handle i henhold til aktivitetsplikten i oppl. § 9 A-4 og § 9 A-5, slik at elevens rett til et trygt og godt skolemiljø blir oppfylt. Eleven/foreldrene kan melde saken til statsforvalteren etter oppl. § 9 A-6, som fatter enkeltvedtak i første instans. Utdanningsdirektoratet er klageinstans for statsforvalterens vedtak.

Skolen har også en plikt til å jobbe kontinuerlig og systematisk for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene, jf. oppl. § 9 A-3 andre ledd.

4. Nulltoleranse

Skolene skal ha nulltoleranse mot krenkelser, jf. oppl. § 9 A-3. Eksemplene som nevnes i loven er mobbing, vold, diskriminering og trakassering, men skolene skal ha nulltoleranse også for mindre alvorlige krenkelser. Verken direkte handlinger som for eksempel hatytringer, eller mer indirekte krenkelser, som utestenging, isolering og baksnakking skal tolereres. Hva som er en krenkelse skal tolkes vidt, men ikke slik at alle kritiske utsagn eller uenigheter er krenkelser. Skolens oppgave er også å lære elever å tenke kritisk og å respektere andres meninger og overbevisninger, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 4.5.3. Prinsippet om nulltoleranse ble tatt inn i opplæringsloven for å understreke hvor viktig det er at skolene har tydelige holdninger på dette området.

5. Skolene skal informere elever og foreldre

Skolene har plikt til å informere elever og foreldre om deres rettigheter etter opplæringsloven kapittel 9 A og om skolens aktivitetsplikt og muligheten til å melde saken til statsforvalteren, jf. oppl. § 9 A-9. Elevene og foreldrene skal få nok informasjon til å kunne vurdere om elevens rettigheter er oppfylt og hvordan de kan gå fram for å sikre at elevenes rettigheter oppfylles. Skolene forutsettes å gi informasjonen til elever og foreldre i egnet form og på egnede tidspunkter, slik at formålet med informasjonsplikten blir oppfylt, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 8.4.4. Det kan for eksempel være riktig å gi informasjon flere ganger i året, i konkrete situasjoner og ved henvendelser om at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.

Informasjonen skal være tilgjengelig for alle mottakerne. Informasjonen skal være forståelig, og det kan være nødvendig med tolk. Det er ikke nok å la elevene videreformidle informasjon til foreldrene. Skolene kan for eksempel gi informasjonen på foreldremøter, i klassen, på skolens nettsted, gjennom læringsplattformer og/eller på e-post, men må i alle tilfeller sikre at informasjonen når alle den er ment å nå. Skolene kan vise til www.nullmobbing.no når de informerer, men Kunnskapsdepartementet understreker i forarbeidene at nettsiden ikke kan erstatte skolens informasjonsplikt. Nettsiden kan imidlertid lenkes til eller skolen kan velge å gjenbruke opplysningene i egen informasjon til elever og foreldre.

Hvis skolen finner ut noe ved skolemiljøet som kan skade elevenes helse, skal skolen varsle elevene og foreldrene om det snarest mulig, jf. oppl. § 9 A-9 andre ledd.

6. Hva skal skolen gjøre? (aktivitetsplikten)

6.1 Aktivitetsplikten i korte trekk

Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. For å sikre elevene denne retten, har skolen en aktivitetsplikt etter oppl. § 9 A-4. Formålet med aktivitetsplikten er å sikre at skolene handler raskt og riktig når en elev ikke har det trygt og godt på skolen.

Skolens aktivitetsplikt er delt i fem delplikter. Alle som arbeider på skolen har plikt til å følge med, gripe inn og varsle hvis de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Skolen har plikt til å undersøke og sette inn egnede tiltak som sørger for at eleven får et trygt og godt skolemiljø.

Aktivitetsplikten innebærer også at skolen skal sørge for elevenes medvirkning. Dette gjøres ved at involverte elever blir hørt og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i skolens arbeid. Skolen må ta hensyn til barnets beste i alle vurderinger og handlinger for å oppfylle aktivitetsplikten.

Det er en skjerpet aktivitetsplikt i saker der ansatte krenker elever, jf. oppl. § 9 A-5. Dersom en som arbeider på skolen får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider på skolen utsetter en elev for krenkelser som mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende straks varsle rektor. Hvis det er en i ledelsen som står bak krenkelsen, skal skoleeier varsles direkte av den som fikk mistanke om eller kjennskap til krenkelsen.

6.2 Når gjelder aktivitetsplikten?

Aktivitetsplikten utløses når en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Ordlyden «trygt og godt skolemiljø» sikter til elevenes psykososiale skolemiljø og retten etter oppl. § 9 A-2. Å ha et trygt og godt skolemiljø omfatter mer enn frihet fra krenkelser. Elevene har rett til et skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Retten til et trygt og godt skolemiljø er ikke avgrenset av årsaken til hvordan elevene har

det, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 10.1 (Til § 9 A-4). Det som er avgjørende for skolens aktivitetsplikt, er hvordan eleven faktisk opplever å ha det mens han eller hun er på skolen, skolefritidsordningen eller leksehjelpen. At årsaken til elevens mistrivsel skyldes forhold utenom skoletiden eller utenfor skolens område, begrenser ikke skolens aktivitetsplikt så lenge elevens opplevelse av skolemiljøet påvirkes negativt av det. Dette er særlig aktuelt i forbindelse med digitale krenkelsener. I slike tilfeller skjer krenkelsene typisk utenom skoletiden. Hvis de digitale krenkelsene fører til at eleven opplever mistrivsel ved å være på skolen, utløser dette aktivitetsplikt for skolen selv om krenkelsene har skjedd utenom skoletiden og utenfor skolens område. Dette går også frem av NOU 2015:2 s. 242 pkt. 15.13. Her heter det at «I gjeldende rett har det vært en del usikkerhet om hvor grensen går for skolens ansvar når en ansatt ved skolen har kjennskap til eller mistanke om at en elev har blitt krenket. Dette har særlig vært problematisk når det gjelder digitale krenkelsener som ikke har skjedd i skoletiden, men som har sammenheng med relasjonen de involverte har på skolen. Utvalget mener at dersom det er slik at det er sammenheng mellom relasjonen mellom de involverte og skolen, og det som har skjedd, er en krenkelse av betydning for skolehverdagen, utløses aktivitetsplikten til den ansatte.»

6.3 Hvem omfattes av aktivitetsplikten

Uttrykket «alle som arbeider på skolen» brukes til å beskrive personkretsen som omfattes av aktivitetsplikten. Det er uttalt i forarbeidene at aktivitetsplikten skal omfatte en vid personkrets. En vid plikt er viktig for best mulig å skape sikkerhet for at alle i elevenes omgivelser er årvåkne og tar affære dersom en elev ikke har det trygt og godt på skolen. For å oppnå dette må aktivitetsplikten gjelde for alle som arbeider eller yter tjeneste på skolen, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 20. Alle som arbeider på skolen plikter å følge med, gripe inn og varsle. Plikten til å undersøke saken og eventuelt sette inn tiltak hviler på skolen.

6.3.1 Personkretsen for aktivitetsplikten

Ordlyden «alle som arbeider på skolen» omfatter først og fremst alle med en arbeidskontrakt med skolen eller skoleeier. Dette gjelder blant annet lærere, ansatte i skolens administrasjon, miljøarbeidere, assistenter osv. En ansatt skal omfattes av aktivitetsplikten uavhengig av om arbeidsforholdet er fulltid eller deltid, fast eller midlertidig, kortvarig eller langvarig.

Etter ordlyden gjelder aktivitetsplikten også for andre personer som regelmessig oppholder

seg på skolen for å yte tjeneste eller service til elevene eller skolen. Avgjørende er at personen oppholder seg jevnlig på skolen, skolefritidsordningen eller leksehjelpen, at han eller hun har kontakt med elevene og dessuten er på skolen for å utføre et arbeid eller en tjeneste for skolen. Helsesøster på skolen og ansatte i pedagogisk- psykologisk tjeneste (PP-tjenesten) som regelmessig oppholder seg på skolen, er derfor omfattet av aktivitetsplikten. Aktivitetsplikten omfatter også personer med et ansettelsesforhold hos en ekstern tjenesteleverandør, det vil si alt fra vaktmestere, renholdere og kantinearbeidere til forskjellige aktivitetsledere og kursholdere i skolefritidsordningen. Om personen mottar lønn for arbeidet er ikke avgjørende. Også frivillige, lærlinger og praksisstudenter er omfattet av aktivitetsplikten.

Plikten til å undersøke saken og sette inn tiltak hviler på skolen. Hvilke ansatte som skal undersøke saken og bestemme hvilke tiltak som skal settes inn på vegne av skolen, må fastsettes konkret. Se mer om dette i pkt. 6.3.3. Det var et bevisst valg fra Kunnskapsdepartementet å utpeke skolen som pliktsubjekt, og ikke skoleeier, jf. Prop. L 57 (2016-2017) punkt 5.5.1. Selv om plikten til å undersøke og sette inn tiltak i saken hviler på skolen, er det likevel alltid skoleeier som har det overordnede ansvaret for at opplæringsloven oppfylles på den enkelte skole, jf. oppl. § 13-10 første ledd.

6.3.2 Hvem som ikke er omfattet av aktivitetsplikten

Aktivitetsplikten gjelder ikke for personer som befinner seg på skolen mer tilfeldig, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.1. Eksempler på dette kan være personer som henter avfall, håndverkere som utfører enkeltoppdrag, bud eller andre som leverer varer til skolen. Foreldre, slektninger eller andre som regelmessig følger eller henter elevene på skolen er heller ikke omfattet av aktivitetsplikten.

Heller ikke bussjåfører eller drosjesjåfører i tjeneste på skolebuss og/eller skoleskyss er omfattet av aktivitetsplikten, med mindre de også har en annen rolle ved skolen og denne rollen er omfattet av aktivitetsplikten, se punkt 6.3.1. Årsaken er at aktivitetsplikten gjelder alle som arbeider «på skolen», jf. oppl. § 9 A-4 første og andre ledd. Les mer om dette i tolkningsuttalelsen «Avklaring av aktivitetsplikten for helsesøstre, bussjåfører og ansatte i PPT».

6.3.3 Forskjellig ansvar for ulike grupper

Det konkrete innholdet og omfanget av aktivitetsplikten må fastsettes nærmere ut fra hvilken rolle, arbeidsoppgaver og posisjon den ansatte har på skolen, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.1 og 10.1. Etter forarbeidene kreves det mer av en person som har en omsorgsrolle overfor elevene enn det kreves av personer med andre typer arbeidsoppgaver på skolen. Dette innebærer at det for eksempel må kreves mer av en lærer, miljøarbeider eller en rektor, enn det som kreves av en vaktmester eller renholdsarbeider.

For undersøkelses- og tiltaksplikten som hviler på skolen, må det fastsettes konkret hvilken ansatt som har ansvaret. Etter oppl. § 9 A-4 sjette ledd bokstav d skal det gå frem av den skriftlige planen til skolen hvem som er ansvarlig for å gjennomføre tiltakene. Noen ansatte vil ut fra sin rolle, kompetanse eller stilling ved skolen ha en mer sentral posisjon og i større grad være involvert når skolen skal undersøke og sette inn tiltak i en sak. Skoleledelsen eller kontaktlæreren har for eksempel et større ansvar for å undersøke saken enn de andre ansatte.

6.4 En aktivitetsplikt med flere delplikter

6.4.1 Plikt til å følge med

Opplæringsloven § 9 A-4 første ledd fastslår at alle som arbeider på skolen har plikt til å følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø.

Følge med-plikten er nødvendig for at alle som arbeider på skolen lettere skal kunne fange opp mistanke om og få kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, og plikten løper kontinuerlig. En mistanke utløser andre delplikter i aktivitetsplikten, som for eksempel plikten til å undersøke saken og eventuelt sette inn egnede tiltak. Plikten til å følge med må ses i sammenheng med skolens plikt til å drive et systematisk arbeid for å forebygge og avdekke om elever ikke har et trygt og godt skolemiljø på skolen, jf. oppl. § 9 A-3. Plikten til å følge med sikrer dessuten at en ansatt eller en skole ikke kan unndra seg ansvar i en sak ved å vise til at de ikke visste hva som foregikk eller ikke hadde mistanke om at en elev ikke hadde det trygt og godt på skolen.

Hva som ligger i plikten til å følge med, er presisert nærmere i forarbeidene. Det heter i Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.1 at plikten til å følge med må leses i lys av formålet bak bestemmelsen og at det derfor innebærer en plikt for den enkelte til å være årvåken og aktivt observere hvordan elevene agerer hver for seg og seg imellom. Følge med-plikten må

tilpasses de konkrete omstendighetene rundt elevene og ved skolen. For eksempel har elevenes alder, elevgruppens sammensetning og forhold ved skoleanlegget betydning for hvordan skolen plikter å følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø.

Plikten kan innebære alt fra inspeksjonsordninger til tilsyn i garderober. Det er i det hele tatt viktig at alle som arbeider ved skolen har lav terskel for å bry seg med hva elevene driver med. Her er det også viktig å understreke elevenes rett til medvirkning etter oppl. § 9 A-4 femte ledd. Elever er en svært viktig kilde til informasjon for skolen. Det kan for eksempel være nyttig å involvere elevene for å finne ut om det er noen bestemte steder på skolen som de ansatte bør følge særlig med på, eller om det er bestemte elevmiljøer de ansatte bør være oppmerksomme på.

Skolen har et skjerpet ansvar overfor elever med en særskilt sårbarhet, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.1 og Rt. 2012 s. 146. Slik sårbarhet kan være knyttet til for eksempel elevens religion, seksuelle orientering, kjønnsuttrykk, funksjonsevne, at eleven har atferdsvansker eller forhold ved elevens familie og hjemmesituasjon. At en elev tidligere har vært utsatt for krenkelser, kan også gjøre en elev særskilt sårbar. Skolene må kjenne til at enkelte grupper elever er overrepresentert blant de som krenkes. Det er derfor viktig at skolene følger særskilt med på hvordan disse elevene har på det skolen.

6.4.2 Plikt til å gripe inn

Alle som arbeider på skolen skal gripe inn mot mobbing, vold, diskriminering og trakassering hvis det er mulig, jf. oppl. § 9 A-4 første ledd. Det som kjennetegner plikten til å gripe inn, er at handlingen skjer umiddelbart og at den er rettet mot å stoppe en situasjon som pågår og er forholdsvis akutt. Det kan for eksempel dreie seg om å stanse en slåsskamp eller en annen fysisk krenkelse, om å stanse en utfrysningssituasjon eller stanse og irettesette elever som krenker andre verbalt. De handlingene som omfattes av plikten til å gripe inn er dermed ikke de samme som er forbundet med tiltaksplikten etter oppl. 9 A-4 fjerde ledd, se punkt 6.4.5.

Plikten til å gripe inn er begrenset til inngrep som er mulig å gjennomføre. Hva som er mulig å gjennomføre for de som arbeider på skolen, må vurderes ut fra hensynet til dem og elevene. Grensen for å gripe inn er at den ansatte ikke skal stå i fare for å skade seg selv eller krenke noen av elevene for å stanse situasjonen, jf. Prop 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.2 og 10.1.

I mange tilfeller vil plikten til å gripe inn kunne innebære bruk av fysisk makt og tvang. Typisk vil dette kunne være aktuelt for å stanse slåsskamper. Her er det viktig å presisere at skolen ikke har hjemmel til bruk av fysisk makt og tvang i opplæringsloven. Bruk av fysisk makt kan være i strid med oppl. § 9 A-10 tredje ledd, som fastslår at elever ikke skal refses fysisk eller utsettes for annen krenkende behandling. I barneloven § 30 tredje ledd står det at barn ikke må bli utsatt for vold eller på annen måte bli behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare. Barnekonvensjonen art. 19 og art. 28 innebærer også begrensninger i bruk av fysisk makt overfor elevene.

Plikten til å gripe inn kan dessuten være begrenset av straffelovens bestemmelser. Dette må vurderes opp mot grensen til hva som er lovlig. For eksempel oppstiller straffeloven § 271 forbud mot kroppskrenkelse. Dersom en handling regnes som kroppskrenkelse, vil den normalt være straffbar. Grensen for hva som er tillatt er nærmere omtalt i forarbeidene til straffeloven, jf. Ot. prp. Nr.22 (2008-2009) merknad til § 271 om kroppskrenkelse. Her nevnes det noen eksempler: «Straffansvaret må i utgangspunktet avgrenses i overensstemmelse med forbudet i barneloven § 30 tredje ledd om å utsette barn for vold. Straffansvaret for kroppskrenkelse må imidlertid avgrenses mot maktanvendelse i beskyttelses- eller omsorgsøyemed. Med dette siktes det til for eksempel å bestemt føre barnets hånd bort fra et brennende lys eller å bære et motvillig barn med seg ut av et butikklokale. Det må være klart at man i tilfeller som disse ikke har å gjøre med en kroppskrenkelse det settes straff for i § 271. Det må altså skilles mellom handlinger som består i å gripe inn og verne eller beskytte barnet eller andre personer eller gjenstander, og handlinger som har karakter av umiddelbar eller etterfølgende fysisk avstraffelse av barnet.»

Reglene om nødrett og nødverge kan likevel gi grunnlag for å gripe inn på en slik måte som ellers er straffbar og ulovlig. Denne unntaksregelen er veldig streng, og det er bare adgang til å bruke retten til nødverge og nødrett i helt ekstraordinære tilfeller. Eksempler på nødrett eller nødverge kan være en situasjon hvor en som arbeider på skolen må bruke fysisk makt for å hindre at en elev skader seg selv eller andre, eller skader eiendom. Det kan for eksempel være nødvendig å bruke fysisk makt for å stoppe slåsskamper eller beskytte elever eller seg selv mot en truende og voldelig elev. [Les mer om dette i artikkelen «Bruk av nødrett/nødverge og andre inngripende tiltak i skolen».](#)

Plikten til å gripe inn må også sees i sammenheng med skolens systematiske arbeid i oppl. § 9 A-3 andre ledd. I det systematiske arbeidet må rektor blant annet sørge for at alle som arbeider på skolen kjenner til at de har plikt til å gripe inn, og ikke minst de nærmere

grensene for dette. Gripe inn-plikten må også sees i sammenheng med oppl. § 10-8. Etter denne bestemmelsen har skoleeier plikt til å sørge for at skolen har riktig og nødvendig kompetanse.

6.4.3 Plikt til å varsle

Det følger av oppl. § 9 A-4 andre ledd at alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor hvis de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Rektor skal varsle skoleeieren i alvorlige tilfeller. Plikten for de som arbeider på skolen til å varsle legger grunnlaget for at rektor får en overordnet og fullstendig oversikt over hvordan elevene på skolen har det. På denne måten vil rektor få et godt utgangspunkt for å følge opp enkeltsaker, samtidig som plikten bidrar til å skaffe viktig informasjon til skolens systematiske arbeid med å sikre et trygt og godt skolemiljø.

Lav terskel

Det er lav terskel for hva som skaper «mistanke om» eller «kjennskap til» at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø etter oppl. § 9 A-4 andre ledd første punktum. Dette er uttrykkelig presisert i forarbeidene, jf.

Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.4 og 10.1. Plikten til å varsle rektor gjelder for all mistanke. Det er forskjellige måter en som arbeider på skolen kan få mistanke om eller kjennskap til hvordan en elev opplever skolemiljøet. Mistanken kan for eksempel basere seg på observasjoner av elevene, tilbakemeldinger i undersøkelser, beskjeder fra foreldre eller medelever, eller aktivitet i sosiale medier. At en elev verbalt sier fra at han eller hun opplever mistriivsel på skolen, oppfyller kravet til at den som arbeider på skolen har «kjennskap». Man kan ikke forvente at eleven skal bruke lovens ordlyd eller voksnes begreper.

Det er skolens ansvar å fange opp om en elev har et trygt og godt skolemiljø, jf. blant annet plikten til å følge med i oppl. § 9 A-4 første ledd. Plikten til å varsle ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og skolemiljø, må derfor forstås i sammenheng med plikten til å følge med. De som arbeider på skolen må være bevisste på at barn og unge viser sin utrygghet og mistriivsel på forskjellige måter. Elevens væremåte kan blant annet gi en viktig pekepinn på hvordan eleven opplever skolemiljøet. Også endringer i det sosiale samspillet mellom elevene eller i klassemiljøet kan tenkes å gi grunnlag for mistanke om at eleven ikke har det trygt og godt.

Rektor kan delegere oppgaven

Rektor skal varsles ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Gjennom delegering kan likevel rektor fastsette at en annen person på skolen skal ta imot varslene, men rektor har fremdeles ansvaret for at varslingene håndteres på en forsvarlig måte. Delegeringen må derfor ivareta formålet om at rektor skal ha en overordnet og fullstendig oversikt, samt at informasjonen skal brukes til å følge opp enkeltsaker og inn i det systematiske arbeidet, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.3. Dette betyr for eksempel at rektor har ansvaret for at sakene blir fulgt opp med undersøkelser og tiltak hvis det viser seg at det er nødvendig, jf. undersøkelsesplikten i tredje ledd og tiltaksplikten i fjerde ledd.

Tidspunkt og rutiner for varsling

Det er ikke angitt noe konkret tidspunkt i oppl. § 9 A-4 andre ledd for hvor raskt varslingen skal skje. I Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.3 heter det at «[...] tidspunktet for varsling må blant annet stå i forhold til sakens alvor. Vurderingen av hvor raskt varslingen til rektor skal skje, må gjøres fra sak til sak og blant annet ta hensyn til formålet med regelen og at skolemiljø saker er tidssensitive.». Tidspunktet for når det skal varsles beror dermed på en konkret vurdering i hver enkelt sak. Avhengig av for eksempel alvorlighetsgrad og muligheten til å få gjort noe, bør noen saker straks varsles til rektor. Andre saker kan det være forsvarlig å vente litt lenger med, for eksempel til slutten av skoledagen eller til ukentlige oppsummeringer.

Kunnskapsdepartementet forutsetter at skolene selv finner egne løsninger og rutiner for hvordan og når varslingen skal skje, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.3 og 10.1. Disse rutinene må likevel holde seg innenfor rammene av varslingsplikten i oppl. § 9 A-4 tredje ledd. Å utarbeide og gjennomføre rutiner for varsling er en del av det systematiske arbeidet etter oppl. § 9 A-3 andre ledd.

Varslingsplikt i alvorlige tilfeller

Rektor skal varsle skoleeier i alvorlige tilfeller. Hva som er et alvorlig tilfelle, vil bero på en skjønnsmessig vurdering, jf. Prop. 57 L (2017-2017) s. 5.5.2.3. Formålet med at rektor i alvorlige tilfeller skal varsle skoleeier, er at skoleeier i slike tilfeller bør gjøres kjent med saken og involvere seg i hvordan saken løses.

Eksempler på hva som regnes som alvorlig, er saker der krenkelsene er særlig voldelige eller på andre måter svært integritetskrenkende. Hvis flere elever er involvert i mobbing av en enkeltelev, kan det også tenkes at saken vil regnes som alvorlig. Det samme kan være tilfelle i situasjoner der krenkelsene har pågått over lang tid, uten at skoleledelsen har klart å løse saken. Også digital mobbing på tvers av skoler og grove trusler gjennom sosiale medier kan tenkes å utgjøre et særlig tilfelle.

Strengere taushetsplikt for helsepersonell

Ordlyden «alle som arbeider på skolen» omfatter en vid personkrets. Se mer i punkt 4.2. Det kan derfor tenkes tilfeller der en ansatt på skolen er underlagt en strengere taushetsplikt enn det som følger av forvaltningslovens bestemmelser. For eksempel omfattes en helsesøster på skolen av helsepersonelloven, jf. lovens virkeområde i §§ 2 og 3.

Helsepersonell er underlagt en strengere taushetsplikt enn andre som arbeider på skolen, jf. helsepersonelloven §§ 21 og 22. Dette er begrunnet i at opplysningene en helsesøster får i kraft av å være helsepersonell på skolen, skal verne elevens integritet og personvern som pasient. Den strengere taushetsplikten skal dessuten sikre befolkningens tillitt til helse- og omsorgstjenesten. Se Helsedirektoratets rundskriv «Helsepersonelloven med kommentarer» utgitt 06.2012 på s. 57.

Strengere taushetsplikt for helsepersonell kan reise særlige spørsmål om varslingsplikten etter oppl. § 9 A- 4 andre ledd. Varslingsplikten gjelder for alle som arbeider på skolen som får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Hvis det for eksempel er helsesøster på skolen som har opplysninger om at en elev opplever mistrivsel på skolen, og verken eleven eller foreldrene samtykker til at helsesøster får lov til å varsle rektor, er helsesøsteren bundet av taushetsplikten sin, jf. helsepersonelloven §§ 21 og 22. Dette betyr at varslingsplikten til helsepersonell som arbeider på skolen er begrenset av taushetsplikten. For at varslingsplikten skal gjelde, må derfor helsepersonell innhente samtykke fra den opplysningen gjelder, jf. helsepersonelloven § 21 og 22. For barn under 16 år gjelder reglene i pasient- og brukerrettighetsloven §§ 4-4 og 3-4 andre ledd om samtykkekompetanse. Helsedirektoratet har redegjort nærmere for forholdet mellom varslingsplikten i opplæringsloven og taushetsplikten i helsepersonelloven i en tolkningsuttalelse.

6.4.4 Plikt til å undersøke

Ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken, jf. oppl. § 9 A-4 tredje ledd. Siden elevene har rett til et trygt og godt skolemiljø, gjelder skolens plikt til å undersøke mer enn de tilfellene der en elev er utsatt for mobbing og krenkelser. Undersøkelsesplikten er heller ikke avgrenset av årsaken til at eleven ikke opplever å ha det trygt og godt på skolen. Hvis grunnen til at eleven opplever mistrivsel er forhold utenom skoletiden og utenfor skolens område, har likevel skolen undersøkelsesplikt så lenge elevens skolemiljø påvirkes negativt av det. Se mer om dette i punkt 6.2.

Det skal gjelde samme lave terskel for undersøkelsesplikten som for plikten til å varsle, jf. Prop. 57 L (2016- 2017) punkt 5.5.2.4 og 10.1. At en elev selv sier fra om krenkelser eller at han eller hun ikke opplever at skolemiljøet er trygt og godt, utløser alltid en plikt for skolen til å undersøke saken nærmere. Dette har sammenheng med tiltaksplikten i oppl. § 9 A-4 fjerde ledd første punktum. For å kunne oppfylle tiltaksplikten og sette inn egnede tiltak i en konkret situasjon, må skolen undersøke alle tilfeller der eleven selv sier fra. At elevens mening og opplevelse er viktig må også ses i sammenheng med retten til å bli hørt og hensynet til barnets beste i Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 og 12, jf. oppl. § 9 A-4 femte ledd.

Plikten til å undersøke innebærer at skolen undersøker elevens opplevelse av skolemiljøet, ikke at skolen skal skaffe og vurdere bevis for eller mot at eleven er blitt krenket eller mobbet. Hvor grundige undersøkelser skolen skal sette i gang vil bero på skjønn, og det avhenger av hva slags situasjon man står overfor i hvert enkelt tilfelle, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 10.1. Undersøkelsene må ha som formål å få frem fakta om en situasjon, bakgrunnen for elevenes opplevelse og hvilke forhold i elevens omgivelser som påvirker hvordan han eller hun opplever skolemiljøet. En undersøkelse kan også innebære å avklare og opplyse om forhold tilbake i tid eller forhold utenfor skoletiden og skoleområdet, dersom slike forhold påvirker elevens hverdag på skolen.

6.4.5 Plikt til å sette inn tiltak

Når en elev sier at skolemiljøet ikke er trygt og godt, skal skolen så langt det finnes egnede tiltak sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Det samme gjelder når en undersøkelse viser at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, jf. oppl. § 9 A-4.

Tiltaksplikten skal ifølge forarbeidene tolkes utvidende, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.5 og 10.1. Dette innebærer at skolen som en del av tiltaksplikten, også må følge opp

tiltakene, evaluere virkningene og eventuelt legge til eller endre tiltak hvis det er nødvendig for å gi eleven et trygt og godt skolemiljø. Et egnet tiltak er et tiltak som kan gi eleven et trygt og godt skolemiljø. Siden det er umulig for skolen å vite helt sikkert hvor godt tiltakene faktisk vil fungere i fremtiden, er det viktig å understreke at plikten løper så lenge en elev ikke opplever å ha det trygt og godt på skolen. Hvis evalueringen for eksempel fremdeles viser at en elev opplever mobbing eller andre krenkelser, skal dette føre til at skolen setter inn andre og mer intensive tiltak.

Når skal skolen sette inn tiltak?

For det første utløses plikten til å sette inn tiltak ved at en elev selv sier fra. Etter forarbeidene stilles det ikke strenge krav til hva det innebærer å si fra i denne sammenhengen, jf. Prop. 57 L (2016-2017) 5.5.2.5 og 10.1. Det kan ikke forventes at en elev bruker lovens ordlyd når han eller hun sier ifra. Det er tilstrekkelig at en elev forteller om noe han eller hun utsettes for som er vanskelig, eller at eleven på annen måte gir uttrykk for at det ikke er trygt og godt å være på skolen. Tiltaksplikten utløses for det andre når en undersøkelse skolen har utført viser at en elev ikke har det trygt og godt på skolen. Dette må sees i sammenheng med oppll. § 9 A-4 tredje ledd, se punkt 6.4.4.

Det er viktig å understreke at elevens egen opplevelse av skolemiljøet er avgjørende for plikten til å sette inn tiltak. Skolen skal aldri avvise eller bagatellisere en elevs opplevelse av utrygghet eller mistriivsel på skolen. Så lenge en elev selv mener at han eller hun ikke har et trygt og godt skolemiljø, har skolen plikt til å handle gjennom å sette inn tiltak. Det kan imidlertid tenkes tilfeller der en elev ikke alltid ønsker å innrømme at han eller hun utsettes for krenkelser. Eleven kan til og med insistere på at alt er i orden, selv om det er åpenbart at dette ikke er tilfellet. Ovenfor er det sagt at det som avgjør om skolen skal sette inn tiltak, er hvordan eleven selv opplever skolemiljøet. Selv om eleven gir uttrykk for at alt er bra, er det likevel hvordan eleven faktisk har det som avgjør om retten til et trygt og godt skolemiljø etter oppll. § 9 A-2 er brutt, og om det skal settes inn tiltak. Forarbeidene understreker at tiltaksplikten gjelder i alle tilfeller der eleven ikke har et trygt og godt skolemiljø, jf. Prop. 57 (2016-2017) punkt 5.5.2.5. Dette må også sees i sammenheng med plikten til å ta hensyn til barnets beste, som skal være et grunnleggende hensyn i skolens arbeid for å oppfylle aktivitetsplikten, jf. oppll. § 9 A-4 femte ledd andre punktum. Det samme følger av Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3. Hva som er til barnets beste må vurderes konkret. Det kan i noen tilfeller bety at skolen har plikt til å sette inn tiltak selv om eleven ikke ønsker det. Det kan også innebære at skolen for å ivareta hensynet til barnets beste,

setter inn andre tiltak enn de eleven selv ønsker.

Tiltaksplikten avgrenses mot å sette inn tiltak som retter seg mot elevens fritid og situasjonen hjemme, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 2.2.5.2. I slike tilfeller må skolen søke etter andre egnede måter å hjelpe elevene på. Skolen kan for eksempel sette inn tiltak på skolen som har positiv effekt utenfor skoletiden og skolens område. I tillegg kan det være nødvendig å opprette kontakt med andre instanser som kan bidra, for eksempel helsetjenesten, barneverntjenesten, osv.

Hva er egnede tiltak?

Et overordnet premiss for hva som er å regne som et egnet tiltak, er hensynet til barnets beste og barnets rett til å bli hørt, jf. Grunnloven § 104, barnekonvensjonen art. 3 og 12 og oppl. § 9 A-4 femte ledd. Når skolen tar stilling til hvilke tiltak som bør settes inn, må de vurdere det opp mot hva slags tiltak som ivaretar elevens interesser best mulig. Her er det også viktig at eleven gis anledning til å bli hørt.

Tiltaksplikten gjelder så lenge det finnes egnede tiltak som kan gi eleven et godt og trygt skolemiljø. Hva som ligger i at tiltak skal være egnet, beror på faglige og konkrete skjønnsvurderinger. Dette innebærer vurderinger som baserer seg på kunnskap, prinsipper og verdier som er utviklet og anerkjent av kompetente fagmiljøer. En viktig forutsetning for tiltaksplikten er at skoleeier sørger for at de ansatte har oppdatert og tilstrekkelig kompetanse om skolemiljø og arbeid mot mobbing og andre krenkelser. Skoleeiers ansvar er regulert nærmere i oppl. §§ 10-8 og 13-10 første ledd, og dette bør sees i sammenheng med skolens plikt til systematisk arbeid i oppl. § 9 A-3 andre ledd.

Skolens tiltak må tilpasses den konkrete saken. Her kan det blant annet være viktig å avklare årsaken til at eleven ikke har et trygt og godt skolemiljø. Tiltak kan vurderes i både korte og lange tidsspenn. Mens konfronterende samtaler med de som krenker er et eksempel på et tiltak i et kort tidsspenn, har for eksempel en systematisk oppfølging av situasjonen et lengre tidsperspektiv. Ofte kan det være nødvendig å sette inn flere tiltak. I disse tilfellene kan tiltakene sett i sammenheng styrke hverandre og sørge for at eleven får det trygt og godt på skolen. Det er også viktig å understreke at tiltakene ikke bare bør rette seg mot dem som opplever mistriivsel på skolen. Det er forutsatt i både forarbeidene og rettspraksis at det også skal vurderes tiltak mot dem som mobber, krenker eller på annen måte bidrar til at andre ikke har det trygt og godt på skolen, jf. NOU 2015:2 s. 240 og Rt. 2012 s. 146.

Tiltak skal være lovlige

Tiltaket skal i tillegg til å være egnet, også være lovlig. I forarbeidene er det understreket at de aller fleste tiltak som er egnet til å skape et trygt og godt skolemiljø, ikke trenger en egen lovhjemmel, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.2.5. Legalitetsprinsippet setter likevel grenser for hva skolen kan sette inn av tiltak. I tolkningsuttalelsen «Svar om det rettslige grunnlaget for skolemiljøtiltak» har Kunnskapsdepartementet uttalt seg nærmere om lovligheten knyttet til enkelte tiltak. Når det gjelder tiltak i en konkret skolemiljøsak etter opplæringsloven kapittel 9 A, uttaler Kunnskapsdepartementet at skolen blant annet kan beslutte at det gjennomføres tvunget klassebytte eller at ulike elever og elevgrupper skal ha friminutt på ulik tid. De skriver også at ansatte ved skolen kan være i nærheten av bestemte elever både i undervisningstiden og i friminutt, forutsatt at elevenes kroppslige integritet ikke krenkes. Departementet anser at det rettslige grunnlaget for slike tiltak vil være skolens eierrådighet og organisasjonsfrihet. Kunnskapsdepartementet har også understreket at det ikke er hjemmel i lov for tvungent skolebytte for elever på videregående skole etter oppl. § 8-1 fjerde ledd.

Hvilke tiltak krever enkeltvedtak?

Hvorvidt skolemiljøtiltak krever enkeltvedtak må ses i lys av forvaltningsloven (fvl.) § 2 bokstav a og b. Det må derfor vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle om tiltaket som skolen ønsker å sette inn, krever enkeltvedtak eller ikke. I tolkningsuttalelse datert 26.04.2018 konstaterte Kunnskapsdepartementet at en elev ikke har rett til å gå i en bestemt klasse eller basisgruppe. Skolens beslutning om klassebytte vil dermed ikke gripe inn i en elevs rett eller plikt, og er derfor etter departementets syn ikke et enkeltvedtak, jf. fvl. § 2 bokstav a og b. Tilsvarende gjelder for skjermingstiltak, som skolen iverksetter i kraft av sin organisasjonsfrihet eller eierrådighet.

Særlig om tiltak på skoleveien

Utgangspunktet er at aktivitetsplikten ikke gjelder på skoleveien. De som arbeider på skolen har ikke plikt til å følge med på at elevene har det trygt og godt utenfor skolens område, og de har heller ikke samme mulighet eller plikt til å gripe inn. Dette følger av Prop. 57 L (2016-2017) punkt 8.2.4.

Dersom det er forhold knyttet til skoleveien som gjør at eleven ikke har det trygt og godt på

skolen, utløser dette likevel en plikt for skolen til både å undersøke og sette inn tiltak. Rett og plikt til opplæring gjør at elevene må komme seg til og fra skolen, og dette skiller skoleveien fra blant annet hjemmet og fritiden. I Prop. 67 (2016-2017) punkt 5.5.2.5 er det sagt følgende: «At tiltaksplikten gjelder uavhengig av årsaken til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, betyr at også forhold på en elevs skolevei kan utløse tiltak. Egnede tiltak i denne sammenheng vil kunne være samtaler med elever og foreldre, anmodninger om å etablere følgegrupper el. På grunn av skoleveiens særstilling og nære tilknytning til skolegangen, må skolen dessuten i større grad også kunne forventes å sette inn tiltak på selve skoleveien, for eksempel tilsyn på bestemte plasser. Departementet viser også til at skolens ordensreglementet kan gjelde på skoleveien.»

Bruk av PP-tjenesten i skolemiljø saker

Slik loven er i dag er PP-tjenestens mandat når det gjelder det systemrettede arbeidet begrenset til å legge opplæringen bedre til rette for elever med særlige behov, jf. oppl. § 5-6. Arbeid med skolemiljø saker regnes dermed ikke inn under PP-tjenestens systemrettede arbeid. Skoleeier må utføre de lovpålagte oppgavene de har, men utover det er det opp til den enkelte skoleeier å velge hvordan de ønsker å benytte sine ressurser. Se tolkningsuttalelsen «PP-tjenestens ansvar i skolemiljø saker» for omtale av PP-tjenestens rolle i skolemiljø saker.

6.5 Skjerpet aktivitetsplikt dersom ansatte krenker elever

Tekst markert i gult - oppdatert juni 2020.

Dersom en som arbeider på skolen får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider på skolen krenker en elev, skal vedkommende straks varsle rektor, jf. oppl. § 9 A-5 første punktum. Plikten gjelder for alle som arbeider på skolen, jf. pkt. 6.3. Som eksempler på krenkelser nevner bestemmelsen mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Dette er ikke en uttømmende oppramsing og begrepet krenkelser omfatter både direkte og indirekte handlinger og verbale uttrykk rettet mot eleven, jf. punkt 4.

Det er uakseptabelt at en som jobber på skolen krenker en elev og det vil innebære et grovt brudd på tilliten som elevene, foreldrene og samfunnet skal kunne ha til de voksne på skolen. Det henger sammen med at de som jobber på skolen skal hindre at elever blir

krenket og sørge for at alle elever har et trygt og godt skolemiljø. Likeledes henger det sammen med at de som arbeider på skolen ofte i kraft av sin rolle og profesjonelle stilling har en maktposisjon i forhold til elevene.

Det er ikke elevens subjektive oppfatning alene som avgjør om en lærer eller annen ansatt har opptrådt krenkende. Ytringer som er en del av et akseptabelt sosialt samspill, skal ikke regnes som krenkelser. Dette gjelder selv om en elev ut fra sin egen subjektive opplevelse opplever ytringen som krenkende. Elever kan bli irettesatt av lærere eller oppleve uenighet med lærere (eller andre elever) uten at dette vil være en krenkelse. Krenkelsesbegrepet er objektivt i den forstand at det må bero på en helhetlig vurdering av om noe er en krenkelse, ikke bare ut fra den enkeltes elevs opplevelse. Hvis eleven opplever at hun eller han ikke har et trygt og godt skolemiljø, har skolen likevel plikt til å undersøke saken og sette inn tiltak etter den alminnelige aktivitetsplikten.

Den skjerpede aktivitetsplikten der en som arbeider på skolen krenker elever, handler om hvem de ansatte skal varsle, hvor raskt de skal varsle og hvor raskt saken skal undersøkes. Kravene til ansattes handlinger følger ellers av den alminnelige aktivitetsplikten. Siden det er særlig alvorlig dersom en som jobber på skolen krenker en elev, stiller oppl. § 9 A-5 skjerpede krav til både varsling og tempo i saksgangen.

For det første skal den som får mistanke om eller kjennskap til at en elev blir utsatt for krenkelser, varsle rektor straks. Videre følger det av oppl. § 9 A-5 siste punktum at undersøkelser etter oppl. § 9 A-4 tredje ledd skal settes i verk straks. Tempoet i undersøkelsene må likevel ikke gå på bekostning av at det blir gjennomført en forsvarlig prosess. Ved mistanke om at en som jobber på skolen krenker en elev, skal situasjonen undersøkes grundig. Her er det viktig å høre elevens mening og oppfatning av situasjonen, på samme måte som det er viktig å høre meningen og oppfatningen til den som jobber på skolen. Samtidig vil det være svært alvorlig hvis det viser seg at en elev blir krenket av en som jobber på skolen og slike saker må derfor ha høy prioritet og undersøkes effektivt og så raskt som forsvarlig.

Hvis undersøkelsene viser at en som jobber på skolen har krenket en elev, må tiltak etter oppl. § 9 A-4 fjerde ledd settes inn straks, jf. oppl. § 9 A-5 siste punktum. Prosessen med å sette inn tiltak må være effektiv og så rask som forsvarlig.

Det er viktig at tiltakene som settes inn er tilpasset det saksforholdet som undersøkelsene avdekker. I undersøkelsen av saken står elevens opplevelse sentralt, men også andre sider

av saken må opplyses. Plikten til å sette inn tiltak innebærer ikke at elevens opplevelse automatisk skal legges til grunn som en fullstendig beskrivelse av situasjonen. Det er en objektiv vurdering som skal ligge til grunn for valg av tiltak, og tiltakene som velges skal være basert på en konkret faglig vurdering.

Kommuner og rektorer har ansvar både overfor elever og ansatte. Elever har rettigheter etter opplæringsloven, mens ansatte har rettigheter etter arbeidsmiljøloven. Det er ikke ment å gjøre unntak fra reglene i arbeidsmiljøloven i skolemiljø saker. Gjennom sin styringsrett kan kommunen gripe inn ansattes arbeidsforhold. Det er ikke Utdanningsdirektoratet og statsforvalternes oppgave å vurdere hvor langt styringsretten til kommunen går. Statlige myndigheter må derfor være varsomme med å fatte vedtak som innebærer at det må gjennomføres spesifikke tiltak overfor en lærer. Videre må de utforme vedtakene slik at kommunen får et tilstrekkelig handlingsrom til å følge opp saken innenfor styringsretten og arbeidsmiljøloven.

Opplæringsloven § 9 A-5 andre punktum presiserer at rektor skal varsle videre til skoleeier. I forarbeidene vurderte departementet behovet for å varsle skoleeier før skolen hadde gjort nærmere undersøkelser. Departementet la til grunn at det er svært viktig at skoleeier blir gjort oppmerksom på at noen har mistanke om eller kjennskap til at en som jobber på skolen krenker en elev. Umiddelbar varsling til skoleeier ble ikke ansett som en uforholdsmessig reaksjon. Varslingsplikten må sees i sammenheng med at skoleeier er arbeidsgiver for de ansatte på skolen, og dessuten har det øverste ansvaret for at elevene har et trygt og godt skolemiljø. At skoleeier kobles inn i en sak ved mistanke om eller kjennskap til at en ansatt krenker en elev, kan være avgjørende for at saken får riktig utfall. Det kan også tenkes at skoleeier har tilgang til mer informasjon og andre ressurser enn skolen for å løse saken. Flere av de hensynene som har betydning for varslingsplikten til rektor etter oppl. § 9 A-4 andre ledd, gjelder tilsvarende i bestemmelsen om varsling til skoleeier, se punkt 6.4.3.

Dersom det er en i skolens ledelse som står bak krenkelsene, pålegger oppl. § 9 A-5 tredje punktum den som får mistanke om eller kjennskap til krenkelsene å varsle direkte til skoleeier. I disse tilfellene er varslingsplikten i utgangspunktet ikke i strid med reglene om taushetsplikt. Forvaltningsloven § 13 b er ikke til hinder for at det kan utveksles informasjon innad i et forvaltningsorgan, for eksempel innad i kommunen, når utvekslingen skjer for å utføre de oppgavene som opplysningene er innhentet for. Det er likevel verdt å merke seg at varsling til rektor eller skoleeier etter oppl. § 9 A-5 må ha tilfredsstillende informasjonssikkerhet slik at hensynet til konfidensialitet om personopplysninger ivaretas,

jf. personopplysningsloven § 13.

6.6 Dokumentasjonskravene

Tekst markert i gult - oppdatert juni 2020.

Etter oppl. § 9 A-4 syvende ledd har skolen en plikt til å dokumentere arbeidet de gjør for å oppfylle de ulike delene av aktivitetsplikten. Kravet til dokumentasjon gjelder alle delene av aktivitetsplikten, så skolen må dokumentere hvordan:

- de følger med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø
- de griper inn mot krenkelser
- de varsler rektor
- rektor varsler skoleeier om alvorlige tilfeller
- skolen undersøker saken
- de setter inn egnede tiltak
- de hører involverte elever
- de tar hensyn til elevens beste

Skolen skal utarbeide en skriftlig plan når de setter inn tiltak for en elev, jf. oppl. § 9 A-4 sjette ledd.

6.6.1 Formålet bak dokumentasjonsplikten for skolen

Formålet bak kravet til å dokumentere arbeidet gir noen holdepunkter for hvordan skolen skal oppfylle plikten. Utgangspunktet er at aktivitetsplikten skal være så handlingsrettet som mulig, slik at skolen kan bruke ressursene sine på tiltak som hjelper elevene, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.6 og 5.5.7. Skoleeier og skolen bør dermed ikke lage et mer omfattende system for dokumentasjon enn nødvendig. I forarbeidene står det at formålene med kravet til dokumentasjon er å

- sikre at elev og foreldre får en håndgripelig sikkerhet for at skolen tar saken alvorlig
- støtte en faglig forsvarlig og hensiktsmessig praksis ved skolen
- forenkle arbeidet for skolen, for eksempel hvis en sak blir meldt til fylkesmannen eller i tilsyn, ved at de kan dokumentere hva de har gjort for å sikre at elevene har et trygt

og godt skolemiljø (etterprøvnbarhet)

I enkeltsaker handler det i hovedsak om at elev og foreldre skal kunne se at skolen følger opp saken når en elev ikke har det trygt og godt på skolen. Hvis saken senere meldes til statsforvalteren, vil det være en fordel for skolen at de har dokumentert hele prosessen, som for eksempel hvordan de har fulgt med på eleven og de ulike tiltakene de har prøvd ut. Da kan de enkelt oversende denne informasjonen til statsforvalteren. At skolen har dokumentert arbeidet er en forutsetning for at statsforvalteren skal kunne gjennomgå sakens fakta og få et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere om skolen har oppfylt aktivitetsplikten.

Kravet til å dokumentere alle delene av aktivitetsplikten er videre viktig for at skolen skal kunne fange opp saker tidlig, og fordi skolen ikke alltid vil kunne vite i forkant hva som er del av en sak der en elev ikke opplever å ha det trygt og godt.

At skolen dokumenterer arbeidet gjør det videre lettere å se både mønster og helhetsbildet. Hvis ulike personer som arbeider på skolen ser at samme elev havner utenfor i flere situasjoner, er det viktig at denne informasjonen er samlet på et sted, og at den blir sett i sammenheng.

6.6.2 Dokumentasjon av skolens arbeid for å oppfylle aktivitetsplikten

Opplæringsloven § 9 A-4 syvende ledd pålegger skolen å dokumentere det arbeidet de gjør for å oppfylle aktivitetsplikten. For plikten til å følge med, kan det tenkes at dokumentasjonsplikten i stor grad vil være knyttet til aktiviteter som omfatter flere elever, grupper eller hele skolen. For plikten til å gripe inn og varsle vil dokumentasjonsplikten i større grad omfatte hva skolen har gjort i en enkelt situasjon.

Dokumentasjonsplikten i oppl. § 9 A-4 syvende ledd retter seg mot det arbeidet skolen faktisk gjør for å oppfylle aktivitetsplikten, og ikke generelt arbeid som skolen gjør for å oppnå et trygt og godt skolemiljø. Det er derfor viktig å skille dette dokumentasjonskravet fra de kravene som knytter seg til systematisk arbeid etter oppl. § 9 A-3.

Den enkelte skole skal sørge for at det skjer en forsvarlig og hensiktsmessig dokumentasjon av skolens arbeid, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.7.3 og 10.1. Hva som skal dokumenteres og på hvilken måte må tilpasses både den enkelte skole og formålet med dokumentasjonen. Skoleeier og skoler bør ikke lage et mer omfattende system for

dokumentasjon enn nødvendig. Bortsett fra skriftlighet, er det ikke andre formkrav. Det er viktig at dokumentasjonen er i et slikt format at skolen kan overlevere den til statsforvalteren i en håndhevingsak eller i tilsyn.

Det er ikke krav til at skolene skal ha egne system for å dokumentere arbeidet med aktivitetsplikten, men mange skoler har allerede ulike system for hvordan dette arbeidet skal dokumenteres. Eksempler på dette er

- observasjonslogger fra inspeksjon i friminuttene
- meldeskjemaer som de som jobber på skolen bruker når de varsler om kjennskap eller mistanke til at en elev ikke har det trygt og godt
- oversikter over henvendelser fra elever og foreldre om skolemiljø
- referater eller notater fra samtaler med elever
- egne system, som arkivsystemet ESA, fra skoleeier for registrering av skolemiljø saker og aktivitetsplaner

6.6.3 Skriftlig aktivitetsplan når skolen setter inn tiltak

Skolen skal utarbeide en skriftlig aktivitetsplan når det skal settes inn tiltak i en sak, jf. oppl. § 9 A-4 sjette ledd første punktum. Utover at planen skal være skriftlig er det ikke andre formkrav til aktivitetsplanen.

Aktivitetsplanen etter oppl. § 9 A-4 gjelder for én elev. Tiltak i aktivitetsplanen kan imidlertid rette seg mot flere elever eller knytte seg til situasjoner som omfatter flere elever.

Plikten til å lage en skriftlig aktivitetsplan utløses samtidig som tiltaksplikten for skolen etter oppl. § 9 A-4 fjerde ledd, jf. Prop. 57 L (2016- 2017) punkt 5.5.7.2. Dette vil være når skolen får kjennskap til at en elev ikke har det trygt og godt på skolen, enten gjennom undersøkelser på eget initiativ eller etter at en elev selv sier ifra. Aktivitetsplanen skal formidle skolens intensjon og beslutninger om den videre oppfølgingen av saken.

Kravene til innholdet i aktivitetsplanen går frem av oppl. § 9 A-4 sjette ledd bokstav a) til e). Planen skal oppsummere undersøkelsene, skolens vurderinger og videre planer, og skal som minimum inneholde

a) hvilket problem tiltakene skal løse

b) hvilke tiltak skolen har planlagt

- c) når tiltakene skal gjennomføres
- d) hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene
- e) når tiltakene skal evalueres

Skolen må tilpasse opplysninger under hvert punkt til den konkrete saken. Det vil for eksempel kunne være forsvarlig med en kortere og mer skjematisk aktivitetsplan i en mindre sak med få og enkle tiltak, enn i saker der tiltakene og saksforholdene er mer sammensatte og komplekse. Planen skal være et levende dokument og skolen må sørge for at den er oppdatert og reflekterer eventuelle endringer som blir gjort.

Aktivitetsplanen som skolen skal utarbeide skal blant annet sørge for en forsvarlig og hensiktsmessig praksis som gir etterprøvbarehet.

6.7 Elevens rett til å bli hørt og plikten til å ta hensyn til elevens beste

Elevens rett til å bli hørt og elevens beste som et grunnleggende hensyn i alle skolens vurderinger og handlinger for å oppfylle aktivitetsplikten, er lovfestet i oppl. § 9 A-4 femte ledd. Disse rettighetene er også forankret i Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 og 12. I kraft av menneskerettsloven § 2 nr. 4 er barnekonvensjonen gjort til norsk lov, og ved motstrid går barnekonvensjonen foran formell lovgivning, jf. menneskerettsloven § 3. Dette innebærer at kravene i opplæringsloven må tolkes i samsvar med barnekonvensjonen. En viktig presisering er at det er kapittel 9 A som skal være i samsvar med barnekonvensjonen, og ikke omvendt. Dette betyr at det ikke er tilstrekkelig å si at barnets beste implisitt er vurdert gjennom en korrekt tolkning av opplæringsloven med dens tilhørende forskrifter. Hva som er best for barnet, må vurderes konkret og individuelt når skolen skal oppfylle sin aktivitetsplikt, jf. NOU 2015:2 pkt. 2.2.4 s. 44 og Sivilombudsmannens uttalelse i sak 2016/800.

Når det gjelder elevens rett til å bli hørt, understreker forarbeidene at oppl. § 9 A-4 femte ledd er et tydelig signal om at skolen skal utføre aktivitetene i aktivitetsplikten etter samråd med involverte elever. Dette gjelder både i forbindelse med plikten til å følge med, varsle, undersøke og eventuelt sette inn tiltak. Hvilke elever som skal høres og hvordan høringen skal skje vil bero på den konkrete saken og elevens alder og modenhet, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.4 og 10.1.

Skolen skal sørge for at alle involverte elever blir hørt. Dette omfatter ikke bare elever som

skolen mistenker eller kjenner til at ikke har et trygt og godt skolemiljø, men også andre elever som er direkte påvirket eller involvert i saken. Det er presisert i forarbeidene at en elev som krenker eller mistenkes for å krenke andre elever, skal ha samme rett til å bli hørt i saken som en elev som opplever å ikke ha det trygt og godt. At eleven har rett til å bli hørt innebærer også at eleven kan velge ikke å uttale seg i saken. Eleven kan også velge å uttale seg gjennom en person eleven er fortrolig med.

Kravet om at eleven skal bli hørt og at elevens beste skal være et grunnleggende hensyn skal tolkes i samsvar med barnets rett til å bli hørt i Grunnloven og barnekonvensjonen. Opplæringsloven er likevel ikke begrenset av at disse gjelder barn. Det innebærer at også elever over 18 år har rett til å bli hørt og at hensynet til elevens beste skal vurderes etter opplæringsloven, jf. oppl. §§ 9 A-4 femte ledd og 9 A-6 tredje ledd.

Barnets rett til å bli hørt og barnets beste som et grunnleggende hensyn, er mer utførlig omtalt i *Utdanningsdirektoratets veiledning til bruk av barnekonvensjonen i saksbehandlingen.*

6.8 Når har skolen oppfylt aktivitetsplikten?

Avgjørende for om en skole har oppfylt aktivitetsplikten etter oppl. § 9 A-4, er om skolen har gjennomført de aktivitetene som med rimelighet kan forventes i den konkrete saken. Hva som kan forventes av skolen på ethvert tidspunkt i saksforløpet, vurderes ut fra en faglig standard, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 5.5.5 og Rt. 2012 s. 146. Denne standarden knytter seg til alle delpliktene i aktivitetsplikten. I konkrete saker vil standarden først og fremst handle om hvilke tiltak skolen skal sette inn, og hvorvidt skolen har satt inn de tiltak som med rimelighet kan forventes i saken for å gi eleven et trygt og godt skolemiljø. De øvrige delpliktene legger på mange måter grunnlaget for tiltaksplikten.

Det er understreket i forarbeidene at skolens aktivitetsplikt, og da særlig skolens tiltaksplikt, løper til eleven opplever at det er trygt og godt å være på skolen og så lenge det finnes egnede tiltak som kan settes inn, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 5.5.2.5 og 5.5.5. Det er elevens egen opplevelse som avgjør når tiltaksplikten utløses og hvor lenge den varer. Skolene kan på ingen måte bagatellisere eller underkjenne en elevs opplevelse av utrygghet eller mistriivsel på skolen. Regelverket legger derfor en streng forpliktelse på skolene, men dette må likevel forstås i lys av rimelighetsstandarder som er presisert i forarbeidene.

Standarden innebærer en hensiktsmessig balanse mellom krav til skolen om å sikre elevens

rett til et trygt og godt skolemiljø, og en faglig tilnærming til hva som kreves av skolen med tanke på aktiviteter og vurderinger. Dette betyr at det kan tenkes tilfeller der skolens aktivitetsplikt er oppfylt i en bestemt sak, selv om eleven og foreldrene fremdeles ikke er fornøyd med de igangsatte tiltakene. Et slikt tilfelle vil man stå overfor dersom en elev ønsker seg andre tiltak enn de skolen setter inn, men hvor skolen ut fra en faglig vurdering har gjort det som med rimelighet kan forventes på de forskjellige stadiene i en sak. Det stilles her strenge krav til skolen. Etter forarbeidene vil det være avgjørende om skolen har sørget for og fortsatt vil sørge for å vurdere forskjellige tiltak og sette inn tiltak som etter en faglig vurdering er egnet til å sikre eleven et trygt og godt skolemiljø, jf. Prop. 56 L (2016-2017) punkt 5.5.5.

Dersom en elev eller foreldrene mener at skolen ikke oppfyller aktivitetsplikten, og saken er tatt opp med rektor, har de rett til å få saken prøvd av statsforvalteren, jf. oppl. § 9 A-6.

7. Å melde saken til statsforvalteren (håndhevingsordningen)

7.1 Muligheten til å ta opp saken med statsforvalteren

Statsforvalteren er statens representant i fylket. Hvis en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, bør eleven eller foreldrene gi beskjed til rektor på skolen. Hvis en elev eller foreldrene ikke er fornøyd med hvordan skolen følger opp saken for at eleven skal få det trygt og godt, kan de melde fra til statsforvalteren (håndhevingsordningen). Å melde fra til statsforvalteren er aktuelt hvis saken allerede er tatt opp med rektor. Se punkt 7.2.

Muligheten til å melde saken til statsforvalteren, som er omhandlet her, gjelder elevens psykososiale skolemiljø. Det fysiske skolemiljøet er regulert i oppl. § 9 A-7.

Hensikten med muligheten til å melde saken til statsforvalteren, og få den behandlet der, er å sikre elever og foreldre en mulighet til å få sin sak prøvd av en myndighet utenfor skolen. Statsforvalteren har virkemidler og myndighet til å sørge for at elevens skolesituasjon endres når det er nødvendig, og skal utgjøre et sikkerhetsnett som kan fange opp de sakene skolen selv ikke klarer å løse raskt og riktig, jf. Prop. 57 (2016-2017) punkt 6.5.1.

Håndhevingsordningen er ment å være enklere, raskere og tryggere enn ordningen frem til 01.08.2017, men statsforvalteren er ikke ment å skulle opptre som lokale ambulerende team, beredskapsteam o.l. Håndhevingsordningen skal være brukerorientert, lett tilgjengelig og føre til reell endring der det trengs. Håndhevingsordningen er en rettslig overprøving av om skolen har oppfylt sin plikt overfor enkeltelever i skolemiljø saker, og statsforvalteren har mulighet til å sørge for at loven oppfylles. Eleven/foreldrene kan melde fra til statsforvalteren muntlig eller skriftlig, på papir eller elektronisk. Hvis eleven/foreldrene melder fra muntlig, skal statsforvalteren skrive ned hva eleven/foreldrene melder fra om og alle opplysninger av betydning for saken, jf. fvl. § 11 d og Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.2.

For at statsforvalteren skal kunne behandle saken, må eleven og skolen være navngitt, jf. merknad til oppl. § 9 A-6 under punkt 10.1 i Prop. 57 (2016-2017). Eleven/foreldrene trenger ikke å bruke ord som «melding til statsforvalteren», «aktivitetsplan», «krenkelser» osv. Statsforvalteren skal vurdere innholdet og kan komme frem til om det er en melding om at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.

7.2 Når skal statsforvalteren realitetsbehandle saken?

Statsforvalteren må først vurdere om vilkårene for å realitetsbehandle saken er oppfylt, jf. oppl. § 9 A-6 andre ledd. Hvis ikke vilkårene er oppfylt, kan ikke statsforvalteren behandle realiteten i saken. Vilkaene for at statsforvalteren skal realitetsbehandle saken er:

- Det er den eleven som ikke har det trygt og godt på skolen som har meldt saken til statsforvalteren. Det kan også være foreldrene til elever under 18 år som saken gjelder, eller en fullmektig de utpeker. I noen tilfeller kan også barnevernstjenesten melde saken. Se nærmere omtale under pkt. 7.3.
- Saken er tatt opp med rektor for mer enn én uke siden, med mindre det foreligger særlige grunner. Se nærmere omtale under pkt. 7.4.
- Saken gjelder elevens psykososiale skolemiljø på den skolen eleven går, skulle ha gått på eller midlertidig har byttet fra. Se omtale under pkt. 7.5.

Hvis statsforvalteren ikke kan realitetsbehandle saken, skal de avvise den.

Når statsforvalteren avviser en sak, fatter de et enkeltvedtak om avvisning og eleven/foreldrene kan klage på avvisningsvedtaket til Utdanningsdirektoratet, jf. fvl. § §§ 2

og 28. Statsforvalteren har et veiledningsansvar også i saker de avviser, jf. fvl. § 11. Dette inkluderer hjelp til elever og foreldre med å forstå regelverket, å legge frem saken og å gi råd om videre prosess.

7.3 Hvem kan melde fra til statsforvalteren?

Det er bare eleven saken gjelder, foreldrene til eleven under 18 år, eller en fullmektig de utpeker (se fvl. § 12), som kan melde saken til statsforvalteren. Elever kan, uavhengig av alder, melde saken sin til statsforvalteren uten at foreldrene vet det og uten samtykke. Én forelder kan også melde saken alene, uavhengig av hvem barnet bor fast hos, jf. Prop. 57 (2016-2017) punkt 6.5.2. Ved omsorgsovertakelse (barnevernloven §§ 4-8 eller 4-12), flytteforbud (barnevernloven § 4-8) og akutt plassering (barnevernloven § 4-6 andre ledd) kan også barneverntjenesten melde saken til statsforvalteren, jf. oppl. § 15-6. Når et barn er plassert i fosterhjem eller institusjon, er det barneverntjenesten som har omsorgen for barnet og det må avklares mellom fosterhjemmet/barneverninstitusjonen og barneverntjenesten om fosterhjemmet eller barneverninstitusjon kan melde en sak til statsforvalteren. Denne avgjørelsen må tas i den enkelte sak og ut fra hva som er til barnets beste. Les tolkningsuttalelsen «Svar på spørsmål om fosterforeldre kan melde skolemiljøsak etter opplæringsloven § 9 A-6».

Hvis andre tar kontakt med statsforvalteren, vil henvendelsen inngå i statsforvalterens informasjonsgrunnlag.

Når det gjelder retten til å melde en sak, må det skilles mellom saker der foreldre har delt foreldreansvar og der bare en av foreldrene har foreldreansvar. Når begge foreldrene har foreldreansvar, har de begge en selvstendig rett til å melde saken. Den andre forelder kan ikke motsette seg dette, og statsforvalteren trenger derfor heller ikke å innhente samtykke til meldingen. Les tolkningsuttalelsen «Foreldres rett til informasjon og deltakelse i skolemiljø saker».

Foreldre har altså en selvstendig rett til å melde en sak etter kapittel 9 A. Retten ligger til det å ha foreldreansvaret og at du har ansvar for omsorgen for barna frem til de er 18 år. Det er ikke et tilsvarende krav om samtykke fra elever over 15 år i skolemiljø saker som ved spesialundervisning. I alle saker må imidlertid hensynet til barnets beste vurderes. En må også huske på barnets rett til å bli hørt og at en skal legge vekt på hva barnet selv mener om saken.

Selv om en forelder ikke kan motsette seg at den andre forelder melder en sak til statsforvalteren, kan denne forelder ha rett til informasjon. I tilfeller hvor begge foreldre har foreldreansvar, har begge lik rett til å få informasjon. I utgangspunktet bør en kunne overlate til forelder som meldte saken å videreformidle dette til den andre, særlig vil dette være tilfelle der foreldrene bor sammen. Hvis statsforvalteren er usikker på om dette blir gjort, for eksempel der foreldrene bor hver for seg, bør statsforvalteren selv gi den andre forelder informasjon. Statsforvalteren kan for eksempel sette den andre forelder som kopimottaker av vedtaket og andre brev i forbindelse med saken. Statsforvalteren må også vurdere om det er nødvendig å innhente informasjon fra denne forelder for å opplyse saken.

Selv om det ikke foreligger unntak fra retten til informasjon for en forelder som har foreldreansvar i opplæringsloven eller barneloven, må det antakelig kunne tas et forbehold i retten til informasjon etter forskrift til opplæringsloven § 20-3 og § 20-4 dersom det kan tenkes at informasjonen kan brukes til å skade barnet indirekte eller direkte. Hensynet til barnets beste skal også vurderes i alle saker som vedrører barn, og kan også gi grunnlag for unntak.

Foreldre uten foreldreansvar kan ikke melde en sak om skolemiljø. Statsforvalteren må i slike tilfeller avvise saken.

Offentlige myndigheter kan etter oppl. § 15-9 innhente opplysninger fra folkeregisteret uten hinder av taushetsplikten, dersom det er nødvendig for å utføre oppgavene knyttet til opplæringsloven.

7.4 Saken er ikke tatt opp med rektor eller ble tatt opp for under én uke siden

Saken skal være tatt opp med rektor, eventuelt med den som har fått delegert oppgaven med å motta henvendelser fra rektor, før den meldes til statsforvalteren. I saker der rektor delegerer oppgaven med å motta, behandle henvendelser og følge opp sakene til en annen ansatt på skolen, vil ansvaret fremdeles ligge hos rektor.

Eleven og foreldrene trenger ikke å vise frem sikker dokumentasjon på at saken er tatt opp med rektor, men må kunne vise statsforvalteren at det er sannsynlig at saken er tatt opp

med rektor. At statsforvalteren ikke kan kreve sikker dokumentasjon skyldes at eleven/foreldrene kan ha tatt opp saken muntlig med rektor.

Hvis eleven/foreldrene ikke har tatt opp saken med rektor, eller det er under én uke siden rektor fikk vite om saken, er hovedregelen at statsforvalteren ikke skal behandle saken. Én uke tilsvarer fem arbeidsdager i tilfeller med offentlige fri- og helligdager. At det som hovedregel skal gå minst én uke før saken meldes til statsforvalteren, gir skolen mulighet til å ta tak i saken og til å trygge eleven og foreldrene om at det nå vil skje noe, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.2. Dessuten vil det avlaste statsforvalteren saksbehandling at saken som hovedregel ikke behandles der samtidig som på skolen. Skolen vil også ha mulighet til å hente inn faglig støtte fra skoleeier eller andre kommunale tilbud eller tjenester før statsforvalteren behandler saken.

Hvis særlige grunner gjør det urimelig at statsforvalteren ikke kan behandle saken med én gang, kan statsforvalteren behandle saken selv om det ikke er gått en uke siden rektor ble informert. Dette unntaket knytter seg kun til vilkåret om tid. Unntaket tar høyde for at det i enkelte tilfeller vil være viktig og riktig at saken tas opp med statsforvalteren med en gang. Særlige grunner kan være alvorlige voldshandlinger, seksuelle krenkelser, eller at statsforvalteren av andre grunner mener at det er hensiktsmessig å gå inn i saken med én gang. Elevens beste skal være et grunnleggende hensyn i statsforvalteren vurdering av om de skal gå inn i saken før det har gått én uke. Unntaket om saker der det foreligger særlige grunner ble tatt inn i forbindelse lovforslaget behandling i Stortingets Kirke-, utdannings- og forskningskomité, se Innst. 302 L (2016-2017) s. 8.

7.5 Saken gjelder en annen skole enn der eleven går nå

Saken som meldes til statsforvalteren må gjelde aktuelle saker om skolemiljøet. Det vil si skolemiljøet på:

- skolen der eleven går nå,
- skolen eleven skulle gått på, men eleven blir hjemme på grunn av at skolemiljøet ikke er trygt og godt, eller
- skolen eleven har byttet fra, som et midlertidig og kortvarig tiltak, for å være i et tryggere miljø

Som hovedregel skal altså sakene statsforvalteren behandler være aktuelle saker, jf. oppl. § 9 A-6 andre ledd. Hvis eleven slutter på skolen eller bytter skole underveis mens saken behandles hos statsforvalteren, skal saken realitetsbehandles ferdig, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.2.

Det er tidspunktet for meldingen til statsforvalteren som er avgjørende. Saker som ikke er aktuelle på meldingspunktet skal statsforvalteren avvise.

Det er elevens opplevelse av skolemiljøet som er avgjørende, og ikke årsakene til at eleven ikke opplever at det er trygt og godt å være på skolen. Forhold i fortiden, også forhold som har skjedd på andre skoler, kan føre til at eleven ikke opplever å ha et trygt og godt skolemiljø på sin nåværende skole, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.2. Saker der en elev ikke har det trygt og godt på sin nåværende skole, skal altså ikke avvises selv om årsaken stammer fra forhold på en tidligere skole.

7.6 Hva vurderer statsforvalteren i sin realitetsbehandling?

Når statsforvalteren skal realitetsbehandle saken, må statsforvalteren utrede fakta og finne ut hva som er elevens subjektive opplevelse av skolemiljøet. Elevens subjektive opplevelse av skolemiljøet skal alltid legges til grunn, og statsforvalteren skal ikke vurdere om elevens rett til et trygt og godt skolemiljø er oppfylt, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.3.

I forbindelse med utredningen av faktum kan statsforvalteren finne ut at eleven har et trygt og godt skolemiljø hvis eleven selv sier det og andre forhold støtter dette, selv om foreldrene er uenige og har meldt saken til statsforvalteren. I noen saker kan det imidlertid være grunn til å tro at eleven ikke har det trygt og godt, selv om eleven selv sier det. Statsforvalteren må i slike saker utrede faktum godt, og legge det mest sannsynlige faktum til grunn.

Når statsforvalteren skal vurdere om skolen har oppfylt aktivitetsplikten, skal statsforvalteren vurdere det skolen har gjort for å sikre eleven et trygt og godt skolemiljø, opp mot hva som er rimelig å forvente at skolen etter en faglig vurdering burde ha gjort for å hjelpe eleven. Dette ble også vurdert av Høyesterett da de kom til at det var riktig å tilkjenne et tidligere mobbeoffer erstatning, Rt. 2012 s. 146 (3).

Statsforvalteren må vurdere om skolen har gjort det som på ethvert tidspunkt er rimelig å

kunne forvente ut fra en faglig standard, tilgjengelig kunnskap og kravene i regelverket. Også ytre omstendigheter, som tidsrommet skolen handlet innenfor, kan vektlegges, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.3. Når statsforvalteren vurderer tiltaksplikten må statsforvalteren vurdere om tiltakene skolen har satt inn egnede. Tiltakene må være lovlige og de må etter en faglig vurdering være egnet til å sikre eleven et trygt og godt skolemiljø. Statsforvalteren skal vurdere om skolen har sørget for å sette inn slike tiltak og om skolen eventuelt vil fortsette å sørge for dette. Statsforvalteren vil i denne forbindelse måtte utrede og vurdere

- forhold som har vært,
- undersøkelser som er gjort,
- tiltak som er satt inn,
- skolens oppfølging og evaluering av tiltakene,
- skolens planer for videre tiltak og arbeid for å trygge eleven.

Statsforvalteren skal i sin vurdering legge til grunn sakens faktum slik det fremstår på vedtakstidspunktet (4). Det betyr at statsforvalteren kan komme til at tiltaksplikten er oppfylt, selv om den var brutt på meldetidspunktet.

3) Prop. 57 L (2016-2017) s. 43

4) Se blant annet Rt. 2013 s. 1187

7.7 Taushetsplikt hindrer ikke skolen i å gi statsforvalteren opplysninger

Skolen skal sende over alle de opplysningene statsforvalteren mener at de trenger for å utrede saken, jf. oppl. § 9 A-6 tredje ledd første punktum. Statsforvalteren velger selv om pålegget om å sende inn opplysninger skal rettes til skolen eller skoleeier, og om skolen/skoleeier skal overlevere opplysningene muntlig eller skriftlig. Statsforvalteren kan sette en frist for når opplysningene skal være overlevert dem. Den taushetsplikten som skolens ansatte eller skoleeier har etter forvaltningsloven er ikke til hinder for overlevering av informasjon til statsforvalteren i saken. På den måten får statsforvalteren tilstrekkelig og sikker nok informasjon til å kunne vurdere saken, jf. Prop L (2016-2017) punkt 6.5.5.

For at statsforvalteren skal få opplysninger fra skolehelsetjenesten, fastlegen eller andre med taushetsplikt etter helsepersonelloven, forutsetter det imidlertid samtykke fra den opplysningene gjelder, jf. helsepersonelloven §§ 21 og 22. Vi viser også til det som står under punkt 6.4.3.

7.8 Elevens beste og elevens rett til å bli hørt

Hva som er best for elevene, skal være et grunnleggende hensyn også i statsforvalterens behandling av saken, jf. oppl. § 9 A-6 tredje ledd tredje punktum. Kravet skal tolkes i samsvar med Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3. For mer informasjon om dette, se pkt. 6.7.

Statsforvalteren har en plikt til å utrede saken, jf. fvl. § 17, og skal sørge for at alle involverte elever blir hørt, jf. oppl. § 9 A-6 tredje ledd andre punktum. Eleven som har meldt saken til statsforvalteren, andre involverte elever og de elevene som er direkte påvirket av saken skal gis anledning til å uttale seg. Hvis eleven ikke er hørt tidligere i saken eller hvis elevens oppfatning og mening ikke kommer godt nok frem i sakens dokumenter, må statsforvalteren selv høre eleven eller få en objektiv person til å høre eleven på statsforvalterens vegne. Vi viser for øvrig til omtalen av elevens rett til å bli hørt tidligere i rundskrivet, se pkt. 6.7.

7.9 Statsforvalteren kommer til at skolen har gjort det de skal

Det vil kunne være tilfeller der statsforvalteren kommer til at aktivitetsplikten er oppfylt, selv om eleven ikke har et trygt og godt skolemiljø enda. Dette fordi vurderingstemaet er om skolen har gjort det som med rimelighet kan forventes, se punkt 7.6 om rimelighetsvurderingen. Selv om skolen så langt har gjort det en kan forvente, betyr ikke det at skolen kan avslutte saken. Skolen må fortsette å sette inn tiltak, følge opp tiltakene, evaluere dem og justere eller sette inn nye tiltak, helt til eleven opplever å ha det trygt og godt på skolen. Skolen kan ikke avslutte saken før eleven opplever å ha et trygt og godt skolemiljø.

At saken er til behandling hos statsforvalteren setter heller ikke skolens plikt i bero. Skolen må, så lenge eleven opplever å ikke ha et trygt og godt skolemiljø, fortsette sitt arbeid med å

vurdere, prøve ut og evaluere tiltak som kan hjelpe.

7.10 Statsforvalteren kommer til at skolen ikke har gjort det de skal

Hvis skolen ikke har gjort det som er rimelig å forvente for å sikre at eleven får et trygt og godt skolemiljø (har ikke oppfylt aktivitetsplikten etter oppl. §§ 9 A-4 og 9 A-5), blir statsforvalterens konklusjon at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten. Eleven som har meldt inn saken, vil da i et enkeltvedtak få medhold i saken, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.3.

Hvis skolen ikke i tilstrekkelig grad har satt inn egnede tiltak som sørger for at eleven får et trygt og godt skolemiljø, kan statsforvalteren bestemme hva skolen skal gjøre for at eleven får et trygt og godt skolemiljø, jf. oppl. § 9 A-6 fjerde ledd. Statsforvalteren kan enten stille krav til at skoleeier finner en løsning på saken, som sikrer eleven et trygt og godt skolemiljø, eller selv vedta hvilke tiltak som skal settes inn. Hvilken av disse løsningene statsforvalteren velger, må vurderes konkret og bero på sakens omstendigheter og graden av tiltro til skolen og skoleeier, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.4. Om skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten, og eventuelt hva skoleeier skal gjøre, tar fylkesmannen inn i et enkeltvedtak. Det er skoleeier som i enkeltvedtaket får ansvar for at tiltak settes i verk, men ofte vil tiltakene kreve aktivitet på skolenivå.

7.10.1 Hvilke tiltak statsforvalteren kan sette inn

Statsforvalteren kan sette inn de samme tiltakene som skolen kan sette inn. Dette kommer frem i Kunnskapsdepartementets tolkningsuttalelse «Svar om det rettslige grunnlaget for skolemiljøtiltak», men det kan også utledes av Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.4. Se punkt 6.4.5.

Unntaksvis kan det være aktuelt at statsforvalteren ikke fatter vedtak om hva skolen skal gjøre. Dette kan blant annet være aktuelt dersom eleven som har meldt saken, har sluttet på den aktuelle skolen. Statsforvalteren må likevel realitetsbehandle saken og fatte vedtak om aktivitetsplikten er oppfylt eller ikke, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.4.

7.10.2 Statsforvalteren må følge opp saken

Statsforvalteren skal også sette en frist for når skoleeier skal ha gjort det statsforvalteren vedtar, og fristen skal angis presist, og ikke ved formuleringer som «snarest mulig».

Statsforvalteren skal følge opp saken, og bør gi skoleeier en frist for når statsforvalteren skal ha tilbakemelding om at vedtaket er gjennomført.

Statsforvalteren kan be om dokumentasjon på det.

Selv om hverken loven eller forarbeidene angir konkret hvordan statsforvalteren skal følge opp vedtakene sine, må oppfølgingen skje på en måte som ivaretar formålet bak oppl. § 9 A-6 fjerde ledd andre punktum. Plikten til å følge opp saken skal sørge for at skoleeier faktisk gjennomfører det statsforvalteren har vedtatt. Dersom skoleeier ikke gjennomfører vedtaket innen nærmere angitte frister, skal statsforvalterens oppfølging kunne legge grunnlaget for eventuelt å fastsette tvangsmulkt, jf. oppl. § 9 A-12 andre ledd. [Les tolkningsuttalelse datert 01.10.2018, «Svar på spørsmål om kapittel 9 A i opplæringsloven».](#)

Tvangsmulkt er en slags bot som løper hvis skoleeier ikke holder fristen for gjennomføring av enkeltvedtaket etter oppl. § 9 A-6 fjerde ledd. Hensikten med tvangsmulkten er å legge et økonomisk press på skoleeier for å oppfylle vedtaket. Tvangsmulkt kan være både en enkeltsum eller dagbøter som løper frem til vedtaket er oppfylt. Det er ikke gitt nærmere retningslinjer for størrelsen på tvangsmulkten. Størrelsen på tvangsmulkten må derfor vurderes konkret ut fra sakens alvorlighet, hvor lenge skolen har arbeidet med saken, m.m.

Når saken blir avsluttet fra statsforvalteren sin side, tilsier god forvaltningsskikk at foreldrene og skoleeier får informasjon om dette. Statsforvalteren bør avslutte saken med et brev til foreldrene/eleven med kopi til skoleeier og skolen når fristene som er satt er oppfylt og statsforvalteren anser saken avsluttet.

7.11 Hva betyr det at statsforvalterens saksbehandling følger forvaltningsloven?

Statsforvalteren skal følge forvaltningsloven når de behandler saker om elevenes skolemiljø. Det betyr blant annet at de må utrede saken, forhåndsvarsle der det er behov, fatte enkeltvedtak og opplyse om klagemuligheter. Forhåndsvarsling er f.eks. ikke nødvendig til de som har meldt saken til fylkesmannen, og dermed kjenner til at de behandler saken, eller til de som ikke blir direkte berørt av de tiltakene statsforvalteren fastsetter.

Et enkeltvedtak er et vedtak som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer, se fvl. § 2. Statsforvalterens avgjørelser om hvorvidt skolen har oppfylt aktivitetsplikten, og eventuelt hvilke tiltak som skal settes inn, er enkeltvedtak.

Statsforvalteren skal følge forvaltningslovens saksbehandlingsregler og forvaltningens ulovfestede prinsipper når de behandler saker om enkeltelevers skolemiljø. Det innebærer blant annet at statsforvalteren må veilede, forhåndsvarsle ved behov, innhente opplysninger, utrede saken, begrunne enkeltvedtaket og opplyse om klageadgang, klagefrist, klageinstans, om hvordan man klager og om retten til å se sakens dokumenter.

Statsforvalteren skal fatte enkeltvedtak uten ugrunnet opphold, se fvl. § 11 a. Det er viktig at saksbehandlingstiden holdes kort, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.5.

I forarbeidene nevnes at saker om skolemiljø og skolens aktivitetsplikt typisk vil inneholde opplysninger med særlig sensitive personopplysninger, både i innhentet dokumentasjon og i statsforvalterens saksdokumenter og enkeltvedtak, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.5. Offentlighetsloven og forvaltningsloven inneholder regler om hvem som kan få innsyn i slike opplysninger. Partenes rett til innsyn er særskilt regulert i fvl. §§ 18 og 19, og i forarbeidene fremheves § 19 andre ledd om begrensninger i partsinnsyn som aktuell å bruke slik at elever og foreldre ikke får innsyn i opplysninger om elever og andre personer. Dette kan gjelde private forhold og tiltak overfor andre elever.

8. Klage til Utdanningsdirektoratet

Eleven som enkeltvedtaket gjelder kan klage på statsforvalterens enkeltvedtak. Hvis eleven ikke er myndig, kan foreldrene til eleven klage. Eleven og/eller foreldrene kan velge å la en fullmektig klage på deres vegne. Hvis fullmektigen er en advokat er det ikke behov for skriftlig fullmakt, men ved andre fullmektiger må eleven/foreldrene gi en skriftlig fullmakt. Eventuelle andre parter og personer med rettslig klageinteresse kan også klage, jf. fvl. § 28. Skolen og skoleeier kan ikke klage, og dette begrunnes med styrkeforholdet elev-skoleeier, at saksbehandlingstiden ikke må bli for lang, og at det ikke er samme grunn til å beskytte skoleeier i slike saker. Det er elevens sak som skal prøves, og utfallet har direkte betydning for den enkelte elevens skolesituasjon, jf. Prop. 57 L (2016-2017) punkt 6.5.6. At skolen/skoleeier ikke har klagerett gjelder både ved offentlige skoler, friskoler og private skoler godkjent etter oppl. § 2-12.

Den som klager skal sende klagen til statsforvalteren, som vurderer saken på nytt.

Hvis statsforvalteren ikke endrer enkeltvedtaket slik den som klager ønsker, sender statsforvalteren klagen videre til Utdanningsdirektoratet. Utdanningsdirektoratet skal i så fall vurdere om skolen og statsforvalteren har gjort det de skal, og kan vedta hva skolen skal gjøre for at eleven skal få et trygt og godt skolemiljø. Utdanningsdirektoratet følger forvaltningsloven i klagebehandlingen og kan prøve alle sider av saken.

Fristen for å klage på innholdet i statsforvalterens enkeltvedtak eller saksbehandlingsfeil er tre uker fra eleven/foreldrene mottok enkeltvedtaket, jf. fvl. § 29. Det må fremgå hvilket enkeltvedtak det klages på og den endring som ønskes. Klagen må videre være signert og bør begrunnes, jf. fvl. § 32. Klagen bør være skriftlig og statsforvalteren kan eventuelt hjelpe til med å utforme klagen hvis det er behov for det.

Hvis det viser seg at skoleeier ikke gjennomfører det statsforvalteren fastsetter i sitt enkeltvedtak, kan statsforvalteren pålegge skolen/skoleeier tvangsmulkt. Hvis statsforvalteren ikke får skoleeier til å etterkomme enkeltvedtaket, og ikke ilegger tvangsmulkt, kan Utdanningsdirektoratet som klageinstans ilegge tvangsmulkt for skoleeier. Hensikten med tvangsmulkt er, i tillegg til å sørge for at det enkelte vedtak blir etterkommet, også å virke avskrekkende og forebyggende. Se punkt 7.10.2.

Dersom tiltakene som skolen har satt inn ikke fungerer, skolen eller skoleeier ikke følger opp slik som aktivitetsplikten krever, eller eleven igjen opplever å ikke ha et trygt og godt skolemiljø, kan saken meldes på nytt til statsforvalteren, jf. oppl. § 9 A-6.

9. Partsrettigheter, innsyn og personvern i skolemiljø saker

Nytt kapittel - juni 2020.

9.1. Partsrettigheter

9.1.1 Kort om betydningen av å være part

I forvaltningsloven (fvl.) blir partsbegrepet brukt til å avgrense hvem som har rettigheter under saksbehandlingen. Sentrale partsrettigheter i saker om enkeltvedtak er blant annet retten til forhåndsvarsel, retten til å få uttale seg om opplysninger som forvaltningen har om

parten og retten til innsyn. Parten har også rett til å be om å få begrunnelse og underretning om enkeltvedtaket, rett til å klage på enkeltvedtaket og eventuelt be om sakskostnader.

Rettigheter for parter utløser også plikter for forvaltningen. Partsrettigheter påvirker blant annet hvordan forvaltningen forholder seg til taushetsbelagte opplysninger. Som hovedregel er ikke taushetsplikten til hinder for at forvaltningsorganet gjør taushetsbelagte opplysninger kjent for sakens parter.

Dette er bare noen få eksempler på hva det innebærer å være part. Om en person er part i en skolemiljøsak, er derfor et svært viktig spørsmål – både for den som hevder å være part i en sak og for skolen, skoleeier og statsforvalterne. Nedenfor skal vi redegjøre nærmere for hvem som kan tenkes å ha partsrettigheter i håndhevingssaker etter opplæringsloven (oppl.) kapittel 9 A.

9.1.2 Hvem er part i en skolemiljøsak?

I forarbeidene til opplæringsloven (s.45) står det at eleven eller foreldrene som melder inn en sak til statsforvalteren, er å regne som part i statsforvalterens sak . Bortsett fra dette er det gitt få føringer i opplæringsloven og forarbeidene om hvem som kan ha partsrettigheter i skolemiljø saker. Spørsmålet om andre enn eleven eller foreldrene som melder inn en sak til statsforvalteren kan regnes som part i skolemiljø saken, må derfor vurderes etter reglene i forvaltningsloven.

Hva kreves for å være part etter forvaltningsloven?

Partsbegrepet er definert i fvl. § 2 første ledd bokstav e. Som part regnes en person som en avgjørelse «retter seg mot» eller som «saken ellers direkte gjelder.» Det er stort sett ikke så utfordrende å fastlegge hvem en skolemiljø sak retter seg mot. Ofte er det mer krevende å avgrense hvem en skolemiljø sak «ellers direkte gjelder».

Partsdefinisjonen skal tolkes strengt . En alminnelig forståelse av ordlyden «ellers direkte gjelder» tilsier at det kreves en reell tilknytning til saken for å kunne bli ansett som part. I denne retningen trekker også juridisk teori, som blant annet peker på at sterke faktiske virkninger for en person kan være nok til å gi partsrettigheter. I forarbeidene til ny forvaltningslov står det følgende om hvordan kravet skal forstås:

«Alternativet innbyr til en konkret vurdering av arten av og intensiteten i tilknytningen mellom personen og saken. Hvor sterkt berørt man må være, eller hvor sterk tilknytning som kreves, kan ikke besvares uttømmende på generelt grunnlag, men vil også bero på forholdene i det enkelte tilfellet. Det kan ha avgjørende betydning hvilke holdepunkter som forarbeidene til en lov på det aktuelle området gir.»

Kan andre elever enn den som har meldt skolemiljøsak til statsforvalteren være part?

Et spørsmål som enkelte opplever som uklart i håndhevingsaker, er om andre elever enn den som har meldt inn saken, kan regnes som part i saken. Mer konkret er spørsmålet om, og eventuelt i hvilke situasjoner, en skolemiljøsak «ellers direkte» kan tenkes å gjelde en annen elev enn den eleven som har meldt skolemiljøsak.

Denne problemstillingen er omtalt nærmere i forarbeidene til ny opplæringslov. Utvalget mener at det må vurderes konkret fra sak til sak. Det er ikke nok at en annen elev er utpekt som den som har krenket den som har meldt inn saken. Det avgjørende er om vedtaket kan ha vesentlige faktiske virkninger for en annen elev. Flere partsrettigheter gjelder før vedtaket fattes. Det må derfor vurderes helt fra saksforberedelsen om et mulig vedtak vil kunne få vesentlige faktiske virkninger for en annen elev.

I vurderingen av om virkningen er vesentlig, er det relevant å ta hensyn til at barn og unge er mer sårbare enn voksne, og at det er obligatorisk for elevene å gå på skolen eller i hvert fall nødvendig for å kunne få oppfylt en grunnleggende rettighet. En virkning som ikke anses å være vesentlig for en voksen, kan dermed være vesentlig for barn og unge.

Hvis tiltaket er at en annen elev enn den som har meldt saken må bytte klasse eller skole, er det også åpenbart at den andre eleven er part i saken, i og med at vedtaket «retter seg mot» vedkommende. Dersom vedtaket gjelder kontakten og samhandlingen mellom to elever og det indirekte begrenser en tredje elevs bevegelser eller omgangskrets, kan den tredje eleven også være part dersom begrensningen har vesentlige faktiske virkninger for denne eleven. Hvis det er generelle skolemiljøtiltak som til en viss grad berører alle elevene på skolen eller i klassen, eller en større gruppe elever, vil det normalt ikke være tale om virkninger av en slik karakter at de andre elevene regnes som parter i saken.

Kan en lærer eller andre ansatte på skolen være part i en elevs skolemiljøsak?

Om lærere eller andre som arbeider på skolen kan være part i en elevs skolemiljøsak, må vurderes konkret etter fvl. § 2 første ledd bokstav e. Som en klar hovedregel vil ikke en lærer eller andre som arbeider på skolen kunne anses som parter i en elevs skolemiljøsak.

Statsforvalteren skal avgjøre om skolen har oppfylt aktivitetsplikten for den som har meldt saken, jf. oppl. § 9 A-6 andre ledd. I utgangspunktet vil derfor ikke en skolemiljøsak verken kunne rette seg mot en som arbeider på skolen, eller ellers direkte gjelde vedkommende.

Det kan likevel tenkes unntak fra dette utgangspunktet. Sivilombudsmannen har ved to anledninger vurdert om de involverte lærerne hadde partsrettigheter i skolemiljøsakene til elevene. I den siste uttalelsen skriver Sivilombudsmannen blant annet at det avgjørende må være om læreren har en så sterk reell tilknytning til saken at han eller hun har et særlig behov for partsrettigheter, slik som muligheten til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter og til å bli hørt. Sivilombudsmannen presiserer at et viktig moment i vurderingen, er om vedtaket vil kunne føre til «vesentlige skadevirkninger eller annen stor ulempe» for læreren.

Et annet viktig moment er at personer som står i forskjellige avtaleforhold til offentlige organer, kan bli regnet som part fordi saken gjelder dem. I SOM 2006/22 la blant annet Sivilombudsmannen vekt på at den aktuelle skolemiljøsak hadde ført til at læreren ble suspendert fra stillingen sin da læreren fikk partsrettigheter. I forarbeidene til ny opplæringslov skriver utvalget at hvis skolemiljøvedtaket, eller et mulig vedtak, innebærer vesentlige endringer i hvilke arbeidsoppgaver en bestemt lærer kan ha, kan læreren anses som part i saken. Hvis vedtaket innebærer at en sak må følges opp på en annen måte enn det som er lærerens faglige vurdering, mener utvalget at dette normalt ikke vil være en type virkning som gir partsrettigheter for læreren. Det samme gjelder virkninger som berører skolen eller de ansatte generelt.

Unntaksvis kan partsrettigheter følge av ulovfestet forvaltningsrett. I SOM 2018/496 tok ikke Sivilombudsmannen stilling til om læreren var å regne som part i den konkrete saken. I stedet konkluderte de med at læreren var så berørt av saken at hun uavhengig av om hun var å regne som part, måtte ha visse partsrettigheter. Sivilombudsmannen mente at partsrettighetene kunne forankres «i ulovfestede prinsipper om krav til forsvarlig saksbehandling og å opptre i samsvar med god forvaltningsskikk». Dette innebærer at kravene til god forvaltningsskikk og forsvarlig saksbehandling unntaksvis kan tilsi at også

andre enn partene i saken kan få innsyn i sakens dokumenter og mulighet til å uttale seg i saken.

Kan skoleeier være part i en elevs skolemiljøsak?

Offentlige organer har som klar hovedregel ikke partsrettigheter på områder som de selv har ansvaret for. Dette betyr at verken kommuner eller fylkeskommuner har partsrettigheter i håndhevingssaker etter opplæringsloven kapittel 9 A. I oppl. § 9 A-6 femte ledd siste punktum er det også uttrykkelig regulert at skoleeier – det være seg kommunen, fylkeskommunen eller styret i en friskole – ikke har klagerett på statsforvalterens enkeltvedtak i håndhevingssaker.

9.2 Innsyn i aktivitetsplaner

Aktivitetsplaner kan berøre flere elever. En aktivitetsplan vil typisk være utarbeidet på bakgrunn av en konkret situasjon som omhandler en eller flere elever. I aktivitetsplanen til en elev kan det derfor også være tiltak som retter seg mot andre elever, for eksempel kan det være tiltak i aktivitetsplanen til elev A som er rettet mot andre elever (medelever). Dersom aktivitetsplanen inneholder personopplysninger om andre (både direkte eller indirekte personopplysninger), er det viktig å være klar over at personvernregelverket får anvendelse. Opplæringsloven § 9A-4 fastsetter nærmere krav til aktivitetsplanens innhold. I et personvernperspektiv vil det likevel være behov for å begrense hva som skal stå om andre til det som er nødvendig.

Nedenfor vil vi si litt om regelverket som gjelder andre elevers rett til innsyn i aktivitetsplanen til en enkeltelev.

En aktivitetsplan skal som en klar hovedregel ikke regnes som et enkeltvedtak.

Statsforvalterens avgjørelse av om skolen har oppfylt sin aktivitetsplikt i en sak er derimot et enkeltvedtak. Dette innebærer at det gjelder ulike regler om innsyn avhengig av om det er en sak på skolenivå eller om saken er hos statsforvalteren (dersom saken er meldt dit).

Hvilke regler som gjelder vil også avhenge av om medeleven som ber om innsyn må regnes som part i saken eller ikke. Vi har derfor delt opp fremstillingen under etter om medeleven som ber om innsyn er part eller ikke. I rundskrivet pkt. 9 er det redegjort nærmere for vurderingen av om en elev er part i en annen elevs skolemiljøsak. Som hovedregel er andre elever ikke part.

9.2.1 Innsyn dersom medelev ikke er part i saken

Rett til innsyn reguleres av offentlighetsloven. Hovedregelen er at dokumenter er åpne for innsyn dersom annet ikke følger av lov eller forskrift, jf. offl. § 3. Unntak fra dette gjelder dersom opplysninger er underlagt taushetsplikt, jf. offl. § 13. Skolen og statsforvalteren skal etter dette ikke gi innsyn i opplysninger som er underlagt taushetsplikt. Offentlighetsloven inneholder ikke selv bestemmelser om taushetsplikt, men dette finnes i andre lover.

Forvaltningsloven har generelle bestemmelser om taushetsplikt. Forvaltningsloven § 13 slår fast at alle som arbeider for et forvaltningsorgan «plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om noens personlige forhold». En aktivitetsplan vil typisk kunne omhandle noens personlige forhold.

Dette innebærer at elever som ikke er part i saken ikke har rett til innsyn i taushetsbelagte opplysninger verken hos skolen eller hos statsforvalteren.

9.2.2 Innsyn dersom medelev er part i saken

Hvilke regler som gjelder i de tilfeller en medelev er part i saken avhenger av om krav om innsyn rettes til statsforvalteren (dersom saken er meldt dit) eller om krav om innsyn rettes til skolen.

Forvaltningsloven har egne bestemmelser om en parts rett til innsyn i saker om enkeltvedtak i §§ 18 og 19. Siden avgjørelsen av skolemiljøsakene hos statsforvalteren er et enkeltvedtak, gjelder disse bestemmelsene når en elev som er part retter krav om innsyn til statsforvalteren.

Hovedregelen er at en part har adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, jf. § 18.

Unntak fra denne hovedregelen er opplysninger i et dokument som gjelder

- a) en annen persons helseforhold eller
- b) andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre, jf. § 19 andre ledd.

Dette unntaket gjelder imidlertid ikke dersom det er av «vesentlig betydning» for en part å gjøre seg kjent med opplysningene, jf. § 19 andre ledd første punktum.

Et eksempel der dette kan komme på spissen, er de tilfellene der en elev ønsker at en medelev som har krenket vedkommende skal bli pålagt å bytte skole. Som i alle andre

saker, har skolen, statsforvalteren eller Utdanningsdirektoratet plikt til å sørge for at disse sakene blir opplyst så godt som mulig. Siden hensynet til barnets beste skal vurderes, må det gjøres en avveining av hensynene til begge elevene – både den som er blitt krenket og den som krenker.

Hvis opplysningene skolen, statsforvalteren eller Udir innhenter avdekker at det for eksempel er helseforhold som gjør eleven som krenker særlig sårbar, vil dette kunne være viktige opplysninger når hensynet til barnets beste skal avveies. Hvis slike opplysninger trekker i avgjørende retning av at skolebytte ikke kan settes inn, bør skolen, statsforvalteren eller Utdanningsdirektoratet vurdere om dette er opplysninger som det er av «vesentlig betydning» for eleven som blir krenket å gjøre seg kjent med, jf. fvl. § 19 andre ledd første punktum. Det er imidlertid en svært høy terskel for å bruke dette unntaket.

Siden aktivitetsplanen ikke er et enkeltvedtak, vil krav om innsyn som rettes til skolen reguleres av offentlighetsloven. Hovedregelen er at dokumenter er åpne for innsyn, jf. offl. § 3. Unntak fra dette gjelder dersom opplysninger er underlagt taushetsplikt, jf. offl. § 13. Skolen skal ikke gi innsyn i opplysninger som er underlagt taushetsplikt (s.129). Forvaltningsloven § 13 pålegger taushetsplikt om «noens personlige forhold».

Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysninger i en sak gjøres kjent for sakens parter, jf. fvl. § 13 b nr. 1. Denne bestemmelsen er ikke begrenset til saker som gjelder enkeltvedtak . Dette innebærer at denne bestemmelsen også gjelder når saken er på skolenivå, selv om aktivitetsplanen ikke er et enkeltvedtak. Dette er imidlertid ikke en bestemmelse som kan gi hjemmel for innsyn . Når saken er på skolenivå følger hjemmel for innsyn av offentlighetsloven.

Bestemmelsene om partsinnsyn i fvl. §§ 18 og 19 nevnt over gjelder for enkeltvedtak, jf. fvl. § 3. Bestemmelsene kommer derfor i utgangpunktet ikke til anvendelse når skolen mottar krav om innsyn i en aktivitetsplan. Det følger imidlertid av forarbeidene til offentlighetsloven at bestemmelsene i fvl. §§ 18 og 19 likevel vil gjelde når en part krever innsyn etter offentlighetsloven. Det som er skrevet over om unntak fra partsinnsyn etter fvl. § 19 og begrensninger i unntaket i tilfeller der det er av «vesentlig betydning» for eleven å gjøre seg kjent med opplysningene, vil derfor også gjelde for en medelev som er part når saken er på skolenivå. Vurderingen blir derfor den samme.

Dette innebærer at en elever som er part i saken kan ha rett til innsyn i taushetsbelagte opplysninger hos skolen eller statsforvalteren. Dette vil være i tilfeller der det er av

«vesentlig betydning» for eleven å gjøre seg kjent med opplysningene.

9.2.3 Elevens rett til innsyn i registrerte personopplysninger om eleven selv

I tillegg til innsyn regulert av offentlighetsloven og forvaltningsloven, gir personvernforordningen artikkel 15 elever rett til blant annet å få vite hvilke personopplysninger som blir behandlet om eleven selv (den registrertes rett til innsyn).
Informasjon om behandling av personopplysninger.

Ved å be om innsyn i alle registrerte opplysninger, kan eleven få et overblikk over hvilke personopplysninger som blir behandlet om vedkommende hos den aktuelle behandlingsansvarlige. Eleven kan også be om å få opplyst for eksempel hva som er formålet med behandlingen, lagringstid, sletterutiner osv.

Innsynsretten gjelder ikke ubetinget, men er begrenset av for eksempel forhold som :

- det er utilrådelig at du får kjennskap til opplysningene av hensyn til helsen din eller forholdet ditt til nære pårørende
- opplysningene er omfattet av lovfestet taushetsplikt
- det er i strid med åpenbare og grunnleggende private eller offentlige interesser å gi innsyn, medregnet hensynet til deg selv
- innsynet vil krenke rettighetene og frihetene til andre

Se for øvrig informasjon på Datatilsynets nettsider.

9.3 Personvern

Elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø etter oppl. § 9 A-2, og særlig skolens aktivitetsplikt etter oppl. § 9 A-4 og § 9 A-5 (skjerpet aktivitetsplikt), pålegger skolen en rekke oppgaver/plikter som forutsetter at skolen kan behandle personopplysninger.

Personopplysninger er enhver opplysning om en identifisert person eller en person som direkte eller indirekte kan identifiseres. For eksempel vil en persons navn, adresse, telefonnummer, IP-adresse m.m. være personopplysninger. Behandling av personopplysninger er enhver operasjon eller rekke av operasjoner som gjøres med personopplysninger, for eksempel innsamling, registrering, lagring, bruk og utlevering. I en

skolemiljøsak vil skolen derfor i (omtrent) alle tilfeller måtte behandle personopplysninger. Skolen kan behandle de personopplysningene som er nødvendige for å ivareta formålet med oppgavene eller pliktene.

Behandling av personopplysninger i en skolemiljøsak, begynner i det øyeblikket skolen/læreren får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Dette kan f.eks. være i det læreren noterer seg at en elev synes å bli en del utestengt i friminuttet. Allerede i den innledende undersøkelsesfasen om en navngitt elev er altså behandlingen av personopplysninger i gang, og regelverket slår inn. I etterkant av dette vil enhver innsamling, oversendelse osv. av personopplysninger måtte gjøres i samsvar med personvernregelverket.

Det er flere rettigheter og plikter knyttet til behandling av personopplysninger. Det er viktig at skolene ivaretar sine oppgaver etter opplæringsloven kapittel 9 A, samtidig som den enkeltes rettigheter etter personvernregelverket ivaretas.

Regler om behandling av personopplysninger er fastsatt i personopplysningsloven. Personopplysningsloven gjennomfører EUs personvernforordning (også omtalt som GDPR). Hensikten med reglene er å ivareta personvernet til enkeltpersoner ved å styrke den enkeltes innflytelse over, og kontroll med, hvordan deres personopplysninger blir behandlet.

Reglene for behandling av personopplysninger bygger på syv grunnprinsipper for personopplysningsvern som er beskrevet i personvernforordningen artikkel 5. De syv grunnprinsippene gir på ulike måter uttrykk for at behandling av personopplysninger skal skje på en måte som i størst mulig grad sikrer forutsigbarhet og forholdsmessighet for enkeltmennesket. Alle som behandler personopplysninger må opptre i samsvar med disse prinsippene.

De syv grunnprinsippene for behandling av personopplysninger er:

1. Lovlig, rettferdig og gjennomsiktig. Behandling av personopplysninger må være lovlig, må skje rettferdig og skal være åpen. At behandlingen av personopplysninger må være lovlig innebærer at skolen må ha et rettslig grunnlag for behandling av personopplysninger.

Personvernforordningen artikkel 6 inneholder en liste over rettslige grunnlag, og minst ett av disse må være oppfylt for at skolens behandling skal være lovlig. Dersom skolen skal behandle særlige sensitive personopplysninger, for eksempel opplysninger om

helse, etnisk opprinnelse, religion eller seksuelle forhold, må også minst ett av vilkårene i artikkel 9 i personvernforordningen være oppfylt for at behandlingen skal være lovlig. Kravet om at behandlingen av personopplysninger skal være rettferdig innebærer blant annet at elever, foreldre og ansattes rimelige forventninger til hva deres personopplysninger skal brukes til skal respekteres.

Behandlingen av personopplysninger skal være forståelig for de registrerte og ikke foregå på skjulte eller manipulerende måter. Plikten til å behandle personopplysninger på en gjennomsiktig måte innebærer at skoleeiere skal være åpne om hva opplysningene brukes til og at elever, foreldre og ansatte skal vite hva som skjer med deres personopplysninger. Dersom skolen for eksempel foretar et intervju med en elev i forbindelse med at en annen elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, må skolen være åpen om at dette er grunnen til at de foretar intervjuet. De kan ikke prøve å "lure" ut av en elev hvorvidt denne mobber en annen, ved å manipulere eleven til å tro at intervjuet gjelder noe helt annet.

2. Formålsbegrensning

Formålsbegrensningen innebærer at personopplysninger skal samles inn for spesifikke, uttrykkelige angitte og berettigede formål, og ikke behandles på en måte som er uforenlig med disse formålene. Dersom skolen innhenter personopplysninger til bruk i en skolemiljøsak, er det altså dette formålet opplysningene skal brukes til.

3. Dataminimering

Prinsippet innebærer at mengden av innsamlede personopplysninger skal begrenses til det som er nødvendig for å oppfylle formålet med innsamlingen. Hvis en oppgave kan løses uten at man trenger å behandle personopplysninger, skal heller ikke personopplysninger behandles.

4. Riktighet

Dette innebærer at personopplysningene som behandles skal være korrekte. Det betyr at skoleeier skal sørge for at personopplysninger som er feil rettes og oppdateres. Dette kan blant annet gjelde dersom det viser seg at opplysninger gitt om krenker viser seg å ikke stemme. Å rette personopplysninger om elever er oppgaver som av praktiske hensyn må ligge hos den enkelte skole, og ikke hos kommunen som skoleeier. Skoleeier plikter imidlertid å legge til rette for at retting og oppdatering kan

skje, og å sette føringer for hvordan skoler skal arbeide med personopplysninger.

5. Lagringsbegrensning

Prinsippet om lagringsbegrensning innebærer at personopplysninger skal lagres slik at det ikke er mulig å identifisere de registrerte i lengre perioder enn det som er nødvendig for formålet de ble innhentet for. Det innebærer at skoleeier skal sørge for at personopplysningene blir slettet eller anonymisert når det ikke lenger er bruk for dem. Skolen kan for eksempel ikke oppbevare et arkiv over tidligere "mobbere" ved skolen i årevis etter at vedkommende er gått ut.

6. Integritet og konfidensialitet

Personopplysninger skal behandles slik at opplysningenes integritet, konfidensialitet og tilgjengelighet beskyttes. Dette innebærer at personopplysningene som behandles skal beskyttes slik at uvedkommende ikke får tilgang til personopplysningene og slik at personopplysningene ikke endres utilsiktet. Skoleeier må derfor ha et bevisst forhold til hvem som får og hvem som ikke får tilgang til systemer som inneholder personopplysninger. For eksempel kan ikke aktivitetsplaner som inneholder personopplysninger ligge åpent tilgjengelig på en pult eller lignende, hvor andre elever vil kunne få tilgang til dem.

7. Ansvarlighet

Skoleeier er ansvarlig for å etterleve personvernforordningen. Ansvarlighet innebærer blant annet at skoleeier skal etablere nødvendige organisatoriske og tekniske tiltak for å sikre at personvernforordningen etterleveres. Hva som er et nødvendig tiltak vil avhenge av personvernrisiko, noe som betyr at skoleeier må gjennomføre risikovurderinger.

Disse grunnprinsippene er krav som enhver skoleeier må oppfylle for å kunne behandle personopplysninger. Hvis de ikke blir oppfylt, vil det være i strid med personvernet til elever, foreldre eller ansatte. Da kan skoleeier risikere bøter.

Etter personvernforordningen er det skoleeier som er ansvarlig for å ivareta personvernet til elever, ansatte og foreldre. Det vil si at skoleeier som behandlingsansvarlig som må sørge for at reglene følges, ikke den enkelte skole.

Selv om det er skoleeier som er ansvarlig for at plikter og rettigheter i

personvernforordningen overholdes, vil mye av det daglige arbeidet med å ivareta reglene foregå på den enkelte skole. Det er derfor viktig at skolene har et bevisst forhold til hvilke personopplysninger de ber om fra elevene, og hvordan de behandler personopplysningene de registrerer.

Den enkelte skole vil bl.a. måtte sørge for at de har hjemmel for å innhente personopplysninger (behandlingsgrunnlag), at de i den enkelte sak ikke innhenter mer informasjon enn det som er nødvendig, at de oppbevarer innhentede personopplysninger trygt, at de retter opp i opplysninger dersom disse viser seg å ikke være riktige, at opplysningene brukes til det formålet de er innhentet for, og at opplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig ut fra formålet. Er det for eksempel helt klart at skolemiljøet til eleven ikke er trygt og godt på grunn av klassemiljøet i en klasse, vil det kunne være brudd på prinsippet om dataminimering å innhente personopplysninger om elever i andre klasser.

Det er her også vesentlig at den som behandler personopplysninger, er obs på at også andre medelever som er omtalt i skolemiljøsakene til en elev har de samme rettighetene etter personvernregelverket som den eleven skolemiljøsakene gjelder. Dette kan blant annet komme opp når det kommer til en medelevs rett til innsyn i opplysninger om seg selv i skolemiljøsakene til en annen elev. For mer om innsyn, se her.

Personvernombudet i kommunen eller statsforvalteren kan bistå skoleeiere og skoler med råd og veiledning om hvordan reglene om personvern skal forstås og praktiseres. Datatilsynet har veiledningsansvaret for personvernområdet. [Du kan lese mer om personvern på Datatilsynets hjemmeside.](#)

9.3.1 Kort om taushetsbelagte opplysninger

I mange skolemiljø saker vil skolen også få vite taushetsbelagte opplysninger. I de fleste tilfeller vil det måtte beskrives enkelthendelser, utarbeides aktivitetsplaner med konkrete tiltak for den enkelte elev osv. Forenklet kan man si at (så godt som) alle taushetsbelagte opplysninger om fysiske personer vil være personopplysninger, men ikke alle personopplysninger vil være taushetsbelagte. Ved behandling av taushetsbelagte (person-) opplysninger vil skolen derfor måtte følge både reglene i personopplysningsloven, og reglene om taushetsplikt i forvaltningslovens kapittel 13.

Taushetsbelagte opplysninger som ofte må behandles, kan eksempelvis være opplysninger om den enkelte elevens fysiske eller psykiske helse, familie- og hjemforhold, følelsesliv,

holdninger og innstilling m.m. Dette gjelder ikke bare for den eleven som har sagt at han eller hun ikke har et trygt og godt skolemiljø, men også for eventuelle medelever som har bidratt til at skolemiljøet ikke oppfattes som trygt og godt ved å mobbe, diskriminere, utøve vold, utestenge osv.

I mange 9 A-saker vil det også fremkomme personlige opplysninger om andre personer som er involvert i den enkelte elevens liv, som foreldre eller andre voksenpersoner, søsken m.m. Skolen har ansvaret for at også personopplysninger om andre personer behandles i tråd med kravene nedenfor.

Det er svært viktig at skolen har et aktivt forhold til behandling av slike opplysninger. Det er f.eks. svært viktig at en skole ikke oversender personlige opplysninger om en elev som negativt påvirker en annen elevs skolemiljø, for eksempel mistanker om lovbrudd eller andre personlige opplysninger som nevnt i eksemplene over, til foreldrene til den eleven som er utsatt for krenkelsen.

Spørsmål om behandling av taushetsbelagte opplysninger vil som oftest oppstå når det er tale om å oversende opplysninger til noen, f.eks. fordi en medelev som er omtalt i en annen elevs skolemiljøsak har bedt om innsyn, eller opplysninger om en medelev som har bidratt til at en annens skolemiljø ikke oppfattes som trygt skal oversendes til eleven med et utrygt skolemiljø eller dennes foreldre når det skal utarbeides en aktivitetsplan i samarbeid med hjemmet. For mer om innsyn se her.